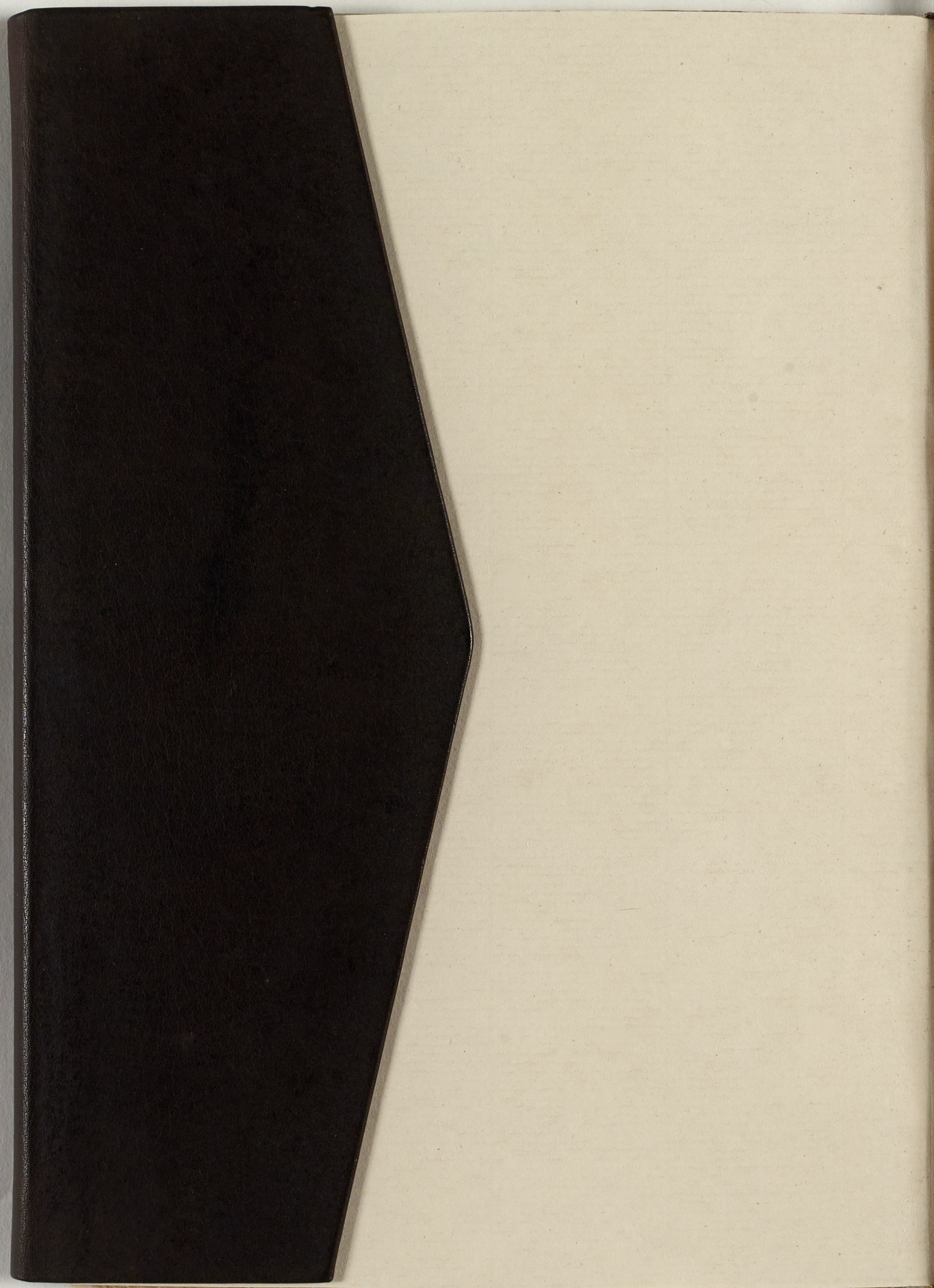

דיזה פלהבוך פון מיר
ל״ע

ابجد هوز حطی کلمن

اجزاء انسان حیوان مرکب ... [illegible]

[illegible]

حواله ... [illegible]

دود ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

795

56

Pend-nameh

De Ferid Eddin Attar

[illegible] premier chapitre

1

يوم الثلاث
مبالاط في ٣ شعبان
٧

١/١ ٢/٢ ٣/٣

سوفف مقوي

سنامكي بياض شكر صاقز كونلك
درهم ١٠ درهم ١٠ درهم ٧ درهم ٣

لصاحبه
سليمان
بك

لصاحبه
سليمان
بك

دولت

محمد حسن الازهري

... الاسنة ... خدرا ...

... سنة ... الهجرة الشريفة

١٠٥٩

يا الله يا محمد

بسم الله الرحمن الرحيم

١٠٤٠

کتاب تحفهٔ شاهدی

بسم الله الرحمن الرحیم

بنام خالق و حی و توانا — قدیم و قادر و بینا و دانا
ثنا و حمد و شکر بی نهایه — سپاس و منت بی حد و غایه
اکا کیم وار ایدب بو کائناتی — یرتدی هم حیاتی هم مماتی
یوغیکن اولدی پیدا وار اولدی عالم — هم ایتدی قدر ایله خاکی ادم
انک نسلندن ایتدی انبیایی — خصوصا کیم حبیب مصطفایی
صلاة ایله سلام اولا شاه دائم — کد انکله دین اسلام اولدی قائم
دخی اصحاب و النه کیم بونلر — انک شرعنه اولدیلر مسخر
پس اندن صکره بیلکم مرحوم و مغفور — خدایی اول کمال ایله مشهور
کم والددر بو محتاج و کدایه — اولا روحنه رحمت بی نهایه
دخی معصوم ایکن جهد ایله مرحوم — اوقتدی لغتلر باللّه منظوم
اوقیدم اول تحفه حسامی — معطر اولدی کلاهی جان شامی
دخی منظوم اوقتدی چوق لغاتی — ایچوردی طبعمه اب حیاتی
شو رسمه اولدم لغت علمنه ماهر — لغت کم بلمسم اولیدی نادر

کتا

القطعة في بحر السريع المطوي المكشوف

كت برو سویله بگو گل بیا
اچ طونك شلوار دی استین
تعز دکل کوچکه بینیخ مغز
اولدی یدی بجه تر جبه در قیو
خویش خصم قوم و قبیله تبار
کر به کدی ناقه سنت قاروش
تله فوق و دام توزق نام اد
بغدی کندم دو دارز ن طرو
طوزنمك و اتمك و ات نان کشت
ارغه دی کاریزا ولوق ناودان
همچو تو کس می نماید مرا
مفتعلن مفتعلن فاعلن

ازجه ندن چون نته نچون چرا
کوکلکدیر اهن و قفس قبا
چغزو زغ غوك در رقوبغا
کوشه بوجق اورته میان او سر
یادده دی بیکانه بلش اشنا
اولدی یر ستار دده در بیا
شامله بادام اخشم و طلك چلك ترا
ارید و بوکر لجه جو و لوبیا
ماشت بوغرت بوزجه شی ماشیا
داخی دکرمن ندر اسیا
سنجلین کمسه کورمز بکا
ای شه خوبان جهان مرحبا

القطعة في بحر المجتث المخبون المقصور

اجوق کشاده و پیشانی الن ابرو قاش
دخی بدر زهره فرش ویولدز

ای صنم دلبر و مطلق حسن
دیبك اول عمر بقا ایدر سن
مفتعلن مفتعلن فاعلن
بحر سریع مطوی مکشوف در

[illegible]

صندلو بلجغه کهکل کرنج کج وقیره بك
صواب وخاك در طریق آتش اود یل باد
خرید المق وصتمق فروختن نخر ال
اکنجی برزکر وکشت اکن شیار نصس
بن شمق اشتی امیختن قرشمقدر
اوقی دش کیجه کوندز صغر لین اولمد
مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلات

سفال صقسی درخشنده ك کرنج وطاش
هم اشك کوزیشی درخشك تیر وقرو یلند باش
دی سودا صبی کالاند متاع وقماش
بکاراك بیدروغ بکوب وقیح خاش
یوتش نسرلام صوتش جنکدر دخی یخاش
نخوان بکوتش شب وروز همچوکا وماش
سنکله اولیدم کاشکه باتو بودم کاش

القطعة فی بحر المتقارب

دغن جیلق اولدی وقرتال دال
ستاره واختر دکل یلدوزه
هلاله مه نو د نور بار سے
اری یه دی زنبور کند وقوان
بولك صاج ادرولی صرقوغ بك
دی اوغلنجغ کودك کنك کرز
بونا مثرنه قرتوت وقرغل دوموی

المقصور

کبوتر کوکرچین قنث پرو بال
دی بر وینه اولکر یکی ای هلال
معمان اوغرسی کهکشان ابه تسان
شکوفه چچك انکبین اولدی بال
دی کیسو ومرغول وفن خال خال
جوانه دریکت یورا اوغل بیرزال
فری پیره زن ای ویل ماه وسال

سخن دارم از دربه از من ستان
فعولن فعولن فعولن فعول

القطعة فی بحر المضارع

دیرلر سحی بر باده وملهم سالدخا
کنجشك سرچه صرچه دخی بکینه در
بربند در کملدرك افسار دیو لادر
کفلیر کیجه تابه طغن جملکه دی دیك
شمشیر وتیغ دی قلیچ دشنه خنجره
طام بام وبرج وکشك ام مرد کام
ای دست کیر دامنت دستلکی هلم
مفعول فاعلات مفاعیل فاعلات

القطعة فی بحر الرجز

فارن شکم نافه کبك بلدر مادرقوشی
من عاب وجرغ اورد چقر بیری یعنی کند قفر
ارزیز قلاد دردی توج اسا کلر دشوا لوج

سوزم وار ایو انجو دنبند ال
کیدیسر جمال وقلیسر کمال

الاخرب المکفوف

فرنق کیمزك وقوله دی بنده هم غلام
سورچه طیبنه یعنی بلغزد خبر بیام
فتراك ترکی زین ایرا ولدی واکام
جوشید وبخت قیندی بندی وچیك خام
کیمخت صغری قینه غلاف ایدوهم نیام
هم کام درادم خجدیرلر دماغ کام
ای الطوبجی اتکلك الدن قجن قوییم
علم اوکرنن کشی بولسر دیو جهد مقام

السالم المثمن

داخی نجد اندراکلك سینه کوکس دخی بر در
اهن دمور درمیس بقر لومش نه سیم النوقه در
ارکج لها زوکبش قوج دیشی ورکك ماده بر

کار نهفته کزلو ایش کاندر جماع و بوس
خم کوپدر دستی سبو آنسو اوتر این سو برو
برجك اوده وامتكزار اقمقشی نشتم
اوترمه بلمزکرلدیج کندو قورتر ای
مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن

خوی کرده یعنی درلمش عورت زن و شوهر
اوك ارداشا یوقرو پیش و پس و زیر و زبر
بونده کتور اینجا بیار انده الت آنجا ببر
منشین بنا دانا کر بر خود را رها
حقا که جاهل صحبتی نار جهنمدن بتر

القطعة في بحر الهزج الأخرب المقبوض

چشمه بکار اولدی کوزه برق
انداختن و فرو فکندن
زرد اولدی صارو کبود دکوك
هم سرخ قیزل یشل در و سبز
لخت اولدی چومق قتید سخت
کف الدر و ناخن اولدی طرنق
کالوج کجیسی مشت یومرق
هم شیب و فراز اینش یوقش

استامه مجوی جوی ارمق
آتمق دخی اشغه برا قمق
قاره سیه و سپید در آق
نیل اولدی چوت کوزنه توقمق
هم ایری درشت نرم یومشق
انکشت سترك اولو برمق
کشتی کمیدر عرجه زورق
یوکسك خو بلند و پست الچق

بر هیدان کس که شد هراسان
قورتلدی او کیمسه کا ولدی قورقوق

مفعول مفاعلن فعلن
علم الجزم در سعادت نجی

القطعة في الرمل المقصور

میحکد یعنی ضمر هم رک طمردی
بز تلمش چوق سما آراسته بسیار

باز کونه عکسینه در داخی کلکو بر فکر
درلو درلو کونه کون با اشاغه سرنکون

کوده تن روده بغرسق بوکراک اوبکن
ایکو پهلو یکا سو کشت یا اوج سرون

رسته قورتلمش ولیکن بسته بغلودستیز
موی قیل خا قلم نامه بتی جد جامه طون

صوچ کنا و صح سفینا صبر بری انشه
اوربن قو بر یکن بهر اش قوص بیتر اش

بر ایکی اوج درد و بش یک دو چار و پنج
التی هفت و هشت وند ده یدی سکز طقوز

بیست وسی یکرمی وتوز چل قرق پنجا اللی
شصت و هفتا التمش و یتمش یدی کالیوه

داخی هشتا و نود صد یکسن و طقسان
بیک هزار روصی صینه بشما میلن ازمو

ایجو کل اکل ریسک بخسه قلغل قشرده
اندرون اکر شنا ودرنیما در برون

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات
حیف کالم دام جهل ایچینده قالمشدن

القطعة في بحر الرجز السالم المثمن

بود زید او زنمکد نود دید دید
زمین زاخو اک بو کندن ندو بیر طو کنز

ربودن قپمغه دیرلر نمودن یعنی کوسترمك
رستن ابتا فتن بوکمك بیوکلم یافتن بولمق
خرامیدن خراشیدن صلنمق طرملامقدر
غریدن اولدی سوزتمك بگریدن دمکدر
یا لك تف سوختن یقمقدر زی دوختن دکمك
اولو باکاشتن افراشتن سزمانا قالدرمق
طپیدن طلابیمق دمیدن سبزه اوردین
چه باشد سود ترا ازیخ زمردم خویشتن دیدن
مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

القطعة فی بحر الکامل

سك شیر و توده قپمغه فلد در اغر هم اژدها
اولو خانه کی دخی کی نجا قینسه دی دخی کل سجیده دی
ترم یاغی سکه ویا یغك ادی بهره در الو بهره در
اوکی کوف قبط قاز و افاخته اوکیك کلازه خوشقشغی
سکه یکرك اولکه قول اولادین اولوسنه قوتوتی آتی

زدودن یصدا جمقد بسود ندر دخی سورمك
رسیدن ایرمك ودر بجیدن یا اولدن فتن مك
صاورمق اولدی دامیدن دمیدن یعنی اوفورمك
گزیدن دراصرمق دخی سك لایدن ایت اورمك
خمیدن رفتن یعنی اکلمك دخی سوپرمك
دخی بیداشتن برداشتن صیماو کوترمك
دماییدن داوتمك بشا [illegible] ادکورمك
نولا صوو غرق بوزدن دمك کندوزی کورمك
کوکلد کندوزین بلمزلره کندونی بلدرمك

المثمن السالم

سو ربه کله تلبه نوره دی دلبه صکسن دلیه دی زبان
قیشه دی نی سکره دی بی ایلکه دی مخ سو کلك استخوان
اوده زهره دی قوق ناوق بری ابد بدی ان ماکیان
قوش مرغ دی یجه یوریبولا نه دری دخی آشیان
بتو بهترا کرچه شوی بیزنك دین بهل ارین [illegible]

5

جریدندا وتلاموق هم اغشتق (اصلامق)
برآنجا نست این کفتار اکر میکنی یاد
فعولن مفاعیلن فعولن مفاعیلن

شدن ترزبار یعنی یغمور اصلامق
بوسوز یلدد جاندن اگلی یدسک
کشی اوصلولقدندا ایشی قصلویه طامق

القطعة فی بحر المتقارب

چم اغاجی کیز وقین اغاجی غوش
نبیا و نه کی کونه دی دی دونه دی
دوشک جامه خواب ولدی عریان (یالنجق)
یمک خلم دند اخی بسی بورندر
دیگر بیه جیزی و میمونه کبی
یمک خوردن وسیر توق روزه اوز (حدر)
اوجق طوتمشه دیوفن سای دیرلر
دوقشمق دنا سیب واشوب اورکی
قوتشه سرو برج دب ولدی قنه (هنک)
صلیویر دیسک دی رهاکن ...
دیا بن سکا دیجکلر سن اشت

المثمن السالم

اغج دا الکن خولدر بوم بیقوش
دون اصر اغی کیجایه دوش وینیق
درا غوش کن قوچ قوچاغ اولدی اغوش
قفا خیرم قولتوق بیدر بناکوش
هم اهو کیک طوشنه هم دی خرگوش
ادک موزه اولدی یا یوج اولدی یا پوش
خرد عقله دی اوکی کتمشه بیهوش
اوردش رزم دقتی غوغا خلاکوش
دلی یه دی دیوانه هم داخی مدهوش
دیسک ابسم اول هم دی میاشرق (خاموش)
بکویر بتو کفتیها تو بنیوش

ایدناق

[illegible]

فعولن فعولن فعولن فعولن

القطعة في بحر المقتضب

هم بريدن اوجمق وهم دخي اوجمغ اولكى

انجيل ادي انكليون بت بوته طپجي

سبح دير التى زلق نجخ اولكديجح و

كاليسر دردر باشكه اول زل نزبند

فاعلات مفتعلن فاعلات مفتعلن

القطعة في بحر الرمل

جاه منصب جاه قولي زاه يول

قين انا زن ماد بل شوى ار

نول قاز بوكي دردر فرزند واغل

خشمكين طيره تبين درطول

دوله دن قاصرغه يلكن بادبان

يالي يتر دوشنا بكمز خوب دوش

چكر ممله كفلوا تمك فخفن

ايت استاده خدمت صقين اولمغل

المطوى المكفوف

دوزخ اولدى طامو ادي كشت ولدى

هم تلبسه هكبه دردر هم كنيسه ولدى

جركن وچيل دخي دي جركينه خشولد

خوامدن بسرت وي بخت هرجه

طبعله طبيعتي درادملك نهاسرشت

المسدس المحذوف

كاه صامن كه دخي كاهو مرول

ينكه قين اتا پيو وزن پدر

كويكي داما درادويناش مول

اوغل اوغليد رنبيرم كيري پل

امجكه پستادي جلقوين ستان

كبك كلك يبرم كبك وبت پيو

اره بجغو كف كلاش وهم كره

يا كلعذارم اكر كوزنا و حيله قنده نظر
حوتر اوله جانه وكوكل مدحن ايده شام وسحر
فاعلات مفتعلن فاعلات مفتعلن
طي ايدرسه مقتضي ديمكدر اكا اهل هنر

هركه خوب اوصافله موصوف اوله
فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

دولت كوزين اكا معطوف اوله
وزني بودر چون رمل محذوف اوله

چیکل

طورمق اولدی ایستادن خاستن / اولدی اکسلمک وقالقمق خاستن

هم بیستوق قرلغچ سیمابدر / تیوه چلک جرس اکت سرخابدر

دیدبان کوزجی طنقود هم کواه / صیغناجق یره دی جای پناه

دی قچاجق یره هم جای کریز / دایه یه تارک دی تادک داخی نیز

تاش در یوزده جفت هم دامغول / اوردرز ایودرز وطوپوق بزول

چشن بیرام در بشی لالنک در / هم بچی سیکی ومصلق بنک در

قورقولو ایشه دی کار سهمناک / بلچوق التا جکلری صندق غلاک

بزغ صو بندی کوزن اولدی صیغن / خاک توده اولدی طبن اقدیغن

اولدی اوردن کتورمک ریختن / دوکمک وقحمقدر بکن بیختن

ماخچی بالاتی در اشتلم / عربده در طینغه دی سیب وسم

اسنمک اسا وبیرده اوکسرک / کزلی در پوشیده پوسیده چرک

اویقوده خورلمق اولدی خست / هم شکسته در صنق بوتن درست

مهره بونجق مهره هم ولالاز / قاوحقمق سوخته اتش زنه

کاسنی کوینک ویوزلک سپند / هم وینش کونلک وقوش توکی شند

عاقله انبوم وقصنی انکش د / او در نخچیر وهم یبجی دد

مکید

طرملادی خست بالیق اغی شست
سو بسو هر یاکه دریو هو کمین
پنبه پنبوق هند دانه قار یوز
دست ایریخن بلازك کوشوز
هم صوده یوزمك شنا ویدندر
هم بنالید اکلدامك در
هم صرمق خود کماریدن در
مستمند اکلی در لاغر ارق
او قماشیدر خنو روبار دان
اغلین در دیله اولدی زار زار
خسته کی در صیزیلق درد اغریدر
یافتن بولمق دیمك کفتن دیدر
تو دیمکدر شه دیمك هیبت شکوه
دبه گون بارداق کلندر بلبله
باد بیزن باد زن هم یلپزن

نیست یوق ادی وت دروان هست
هم یوزك انگشتری قاشی نگین
ایکی یوز یوزینه میمون یار یوز
کوبه تیهو چیل صغرجق قوشی سار
هم دخی صرمق تراویدن در
هم زنوید سکلدامك در
هم سکوب قنمق کواریدن در
تلخ اجی اکشی ترش غوره قورق
قب چقمق در او قلعی در نوردان
لابد بلو ارمق ارقدر هم نزار
اصلا اونجه دزد او غرید
هم دلك دلمك ندر سفتن در
اولدی کورد یستانده برطغ کرده
حبه دانه خوشه ادی سنبله
بی مزه طتسز خوطتلی یامن

احمق

اینجفرق اولدی زغنك اما اروغ — اولدی گاکرمك داخی یالان دروغ
بکلمك اولدی سکزین ستور — القیه دردلر کوش هم نشخور
ایچ یاغی پیه و قفردق جزدره — دوده اوبه چادره خیمه چرغ
ایچ درون هامون یازی قیرك — اولدی سبو رکه دکن چاربوخا
بکدش همتا دکل همزاد ایکز — ابکیر اولدی کول و دریا دکز
کورخانه دخمه در کیکش فراخ — هم چقل چاقل شغال و سنکلاخ
لوخسازاخ اولدی امامی پشن — یوبیل امسال اولدی بیلدر ولدی
کوده ده اماس شیشدر آبله — تن قبر جینغی صونکدر کوبله
هم چریدن اوتلمق اوتله بچر — اوتجی و چرجی ینشك و بلور
کدیجی درمه اولودر ایوم بر — هم کروهه یومغ و دوکم کره
انجمن ابستن و زادن دمك — درنك و یوکالو طوغرمق بیج
هم درخت و شاخ اغچ داخی بداق — می‌نهند قورکر نهادندر قومق
سوله کیندر کنفشله کنو — لق داخی شالق بلاس و بکنی نو
دیوچه اولدی سلوك داخی زلو — یوبیشو بکزار قو بوغز گلو
لاف اوپ سوز چیمه یعنی ملند — هم یوزا اولان نجرون اولدی و تند

دی وداع ایتدی دیسك بدرود
اونتو بیدا روعاشق گرم مدار
اینجه یول بنا ایی هنجار در
یاسلو جیلق سوکوا رومو شخوار
اغلمق مویه دن افسانه سمر
هم دخی خشخاش اولدی کوکنار
هم خزینه اولدی گنجور انبسر
ایکی کویدر ارو مرو زد زبری
هم علم بر شهر دیدر هم طرز
لیز خور اندر زدر اصمار لمق
اسنماك در خامیا زوشاشی کاز
اسلك تفس ورتبا ای دی نمور
هم فسوس اولدی دخی حیف ایلمك
جغز الحی جرکلی جبادور هم دنش
هم منش طبع وسکالش حیله مکر

حملیه جنك ایتمکه دیرلر نبرد
هم خشل اما روحکم استوار
اولو ولشکر باشی سالار در
هم یواش کیشیه درلر بردبار
هم بینج یوبجق شبه دتجبه غر
هم سوکویه کالر در سو سیمار
اسنیوجی کمسه اولدی خوزه کر
اول ولا ایتدکه شهر یدر دهری
دی بن اغا التە جلغو یدسار
هم بیولك کبر اولدی کرز اولدی جمق
کر اولە تینوس خرمن اولدی تاز
داخی فی الجمله دیمکدر هنوز
داخی هزل وبیهوده سوز سویلمك
جرك دربر شهر دیدر هم طبس
یوتیرکتر تنبی جمع زید وبکر

8

تبت

پهلوبجه اولدی کونش خش وخش
هم نغول اولدی درك داخی کزاف
زشت وخفریق ونشاند در هد
قاشده النده جین اتنك در
هم تکالا در بغلیتاك اولدی هنك
داخی جربك هزل اولدی خنکلوك
هم تبوراك ایکی تخته در کدخوش
کوکجك وغملوخنك غمناك در
داخی تا فرجام وداخی تا سنا
مغ کور شعله فروغ وهزل لاغ
معنیدك تو زنم یعنی کسترم
هم تخولیدن دور اورمق صفیر
هم دخی توزند وتولیده تك
هم نخا رجانبنده امون دکل
حیز مابون در تکی خاتون دخی

بلخده شهر الدر امق در درخش
بیهوده سوز در عقلسز در نشاف
قف در بر نوع قب قا واولدی خف
صقلغ اوازه خنبك طنك در
قوت ودی شیوه لو محبوبه تنبك
آل یاغ اکری ولا تا سحیك
بغلایو بجا تلادوبن اوزکوده قوش
ناوك اوقدر مشك ونی وهم ناك در
اول کشی اولا که لایق ولمیا
قاره کومغ کیجه قارا کوسی تماغ
تر کسی دو شایلم بین غده لیم
هم نکوهید یروب بجماغه دیر
معنیسی قازمق اکرمق بلك
بر وایه اوجاغه کانون دکل
پادشاه لر اولدی کیهان اخی

احمق
دغدغه
اکراه ایتمك
اعلمو

یحی

ابجمیاه

سرتنی سورتی یعنی غرغران — هم عشیره وقبیله دودمان

هم طرلغنمق ترنجیدن دورر — داخی اورته قتشلی بهمن دورر

اولدی فرسودن بوزیلوب اسکمك — داخی شادروان دوشك دوربوك

یابرهنه یالن ایق بنده کی — قوللق اولدی قای هم بازنده کی

بس بتر خیلی بس ایله اولسه کس — یاتشن قالمشلره فریادرس

هم طروکاورس وبیغوله بوجق — هم دخی الجوع واتشا اوجق

کیره بولیدر طبرخون تحکلو — قوزجیتوکی شیمدی اکنون وکنون

رشك کونی یوشك قنغ برکستوان — اث طونیدر خود ایشو بیلك عیلوان

پستدو خسرو خسو بینه ندر — ارصراسی قین اتا قین اندر

وارلق هستی دودر پیوسته در — اولشق یب اولان اهسته در

کوپجك پستو ستی خاتون ستم — کوج تفك نبطا کوراك اولدی دم

بکرقز دوشیزه کالم ارکون — عوق بلخم فلاخن دن صبین

یوجه بالای یوروجی دلاله در — هم اویق تندیسه بیسه الهدر

تکنه در زنبر جکر که دیلمخ — شوخ کردی جرك تا زنجه وسخ

هم نیستادر قمشلق نیستان — اولدی ناخشلو هویدا در عیان

دنبه قویروق استیمه تب رخنه گدك
کبجنك خارش دخی اولدی زریر
کن گدان ارج اولدی قلچق غلمیچ
اوتدا رودی سوسام کنجد در
اولدی گهواره بشك لمتر بعیك
ساو اکند ودن سپید سا وین دیگر
بید دن سوکد کز الغون دن نهال
سرب قورشون شوره در چوق شراب
هم چو الدن توز اوله ندور گرد
کاج سیلی اولدی کوج اولدی دلم
محنت واسکنجه اولدی پیچ پیچ
هم نوا نغمه نصیب اولدی نوا
خنب کن ابسم اول بمك بلجی چلاب
ازبرایت کیم دردر معنی تاب
بری قزمق بری طاقت بریسی

بخیه معنیه نکنه دردیك
صارلیق هم یازجی ولدی دبیر
هم سپارید اکن ازدف الیچ
پستنه فستق اکن خود سنجد در
انده سوکند وکروه اولدی بولك
دوك الك پروا قولای یرخوکلر
تازه دال اولدی وبوین اولدی بال
شوره یر کمر کورینمز ایو قدن اب
ایستی کرم اولدی وصوق اولدی سرد
هم بوین اولدی سر پشم دریلم
یولده عزم ایتمك یناغ اولدی کسیج
هم کشی کشا کشا دروایش کوچ کیا
زر کلز اولدی وفضا اولدی ناب
بیری تاب افتاب ماهتاب
زلفك ایلك اکلوب بو کلمسی

هم کتابك اولی فهرست هم
یا زیلوب اچلمش اولسه کفته دی
اولدی اسپرغم عرنجد ضیمران
فام وگونه گبی رنك زرد فام
گوك گبی یعنی سپهرآسا سپهرم
معنیده نادان وغافلدر لوند
اودمك قوللغی توزیدن ندرد
طعنه پیغاره بزك اولدی فره
داخی بتمك اولدی رویدن دخی
هم کرازیدن صلنمق بر طله
تون کلخن شام اغاجی مرخ در
نسترین نسرین کلیدر تیرماه
هم صوسزمق زهیدن طنطنه
هم لویشه دن یواشه هم دخی
دردزه اوغلان طغرمق زحمتی

بن حکیمك ادی زردشت ای ددم
اکلوب طولشمش اولسه چفته دی
فسلکن دن یکسنی تورکی همان
صادی شین کلگونه کل گبی همام
اولدی ریحان اوتنمق اولدی شرم
هم دخی تعیینی یوق ساغش ادند
صوغلیوب صقمق سیوزیدن ندر
اولدی هم بر ایشده آرتقلوق فزه
اولدی رویدن زبونه سغیددی
بورك نوحك عورتیدن واهله
کشك کرخ اولدی برنهم برنج
کوزه دیرلر اولو یولدر شاه راه
دی چیغلدیه وچای اوانز
دوشغه دیرلر دوشاخه ای اخی
کاغذنادان یارنه بکلك رسوتی

دایما در بند عصیان بوده ایم | هم قرین نفس و شیطان بوده ایم
بی گنه نگذشته بر ما ساعتی | با حضور دل نکردم طاعتی
بود در آمد بندهٔ بگریخته | آب روی خود بعصیان ریخته
مغفرت دارد امید از لطف تو | زانکه خود فرمودهٔ لاتقنطو
بحر الطاف تو بی پایان بود | نا امید از رحمت شیطان بود
نفس و شیطان زد کریما راه من | رحمت باشد شفاعت خواه من
چشم دارم کز گنه پاکم کنی | پیش از ان کاندر جهان خاکم کنی
اندر ان دم کز بدن جانم بری | از جهان با نور ایمانم بری

در نکوهش نفس امّاره میگوید

عاقل آن باشد که او شاکر بود | وانکهی بر نفس خود قادر بود
هر که خشم خود فرو خورد ای جوان | باشد او از رستگاران جهان
آن بود ابله ترین مردمان | کز پی نفس و هوا باشد دوان
وانکهی پندارد ان تاریک رای | خواهد آمرزیدنش آخر خدای
گرچه درویشی بود سخت ای پسر | هم ز درویشی نباشد خوبتر
هر که او را نفس سرکش رام شد | از خردمندان نیکو نام شد
در ریاضت نفس بد را گوشمال | تا نیندازد ترا اندر وبال
هر که خواهد تا سلامت ماند او | از جمیع خلق رو گرداند او

مرده مانو تو بسر در خواب دان — کشت بید از انکه او رفت از جهان
انکه بر نخاند ترا عذرش پذیر — تا بیابی مغفرت بروی مگیر
حق ندارد دوست خلق ازار را — نیست این خصلت یکی دیندار را
از ستم هر کو دلی ازریش کرد — آن جراحت بر وجود خویش کرد
هر که در بند دل ازاری بود — در عقوبت کار او زاری بود
ای پسر قصد دل ازاری مکن — وز خدای خویش بیزاری مکن
خاطر کس را مرنجان ای پسر — ور نه خوردی زخم بر جان ای پسر
نام مردم جز بنیکویی مبر — گر همی خواهی که گردی معتبر
قوت نیکی نداری بد مکن — بر وجود خود ستم بی حد مکن
رو زبان از غیبت مردم ببند — تا نبینی دست و پای خود ببند
هر که از غیبت زبانش بسته نیست — انچنان کس از عقوبت رسته نیست

در فواید خاموشی میگوید

ای برادر گر تو هستی حق طلب — جز بفرمان خدا مگشای لب
گر خبر داری ز حی لا یموت — بر دهان خود بنه مهر سکوت
ای پسر پند و نصیحت گوش کن — گر نجاتی بایدت خاموش کن
هر کرا گفتار بسیارش بود — دل درون سینه بیمارش بود
عاقلانرا پیشه خاموشی بود — پیشهٔ جاهل فراموشی بود

خاموشی

چهره

خاموشی از کذب و غیبت واجبست | ابلهست آن کو بگفتن راغبست

ای برادر جز ثنای حق مگو | قول حق را از برای دق مگو

هر که در بند عبارت میشود | هر چه دارد جمله غارت میشود

دل ز پر گفتن بمیرد در بدن | گرچه گفتارش بود دُرّ عدن

وانکه سعی اندر فصاحت میکند | جاءِ دل را جراحت میکند

رو زبان دار و دهان محبوس دار | از خلایق خویش را مأیوس دار

هر که او بر عیب خود بینا شود | روح او را قوتی پیدا شود

در عمل خالص میگوید

هر که باشد اهل ایمان ای عزیز | پاک دارد چار چیز از چار چیز

از حسد اول تو دل را پاک دار | خویشتن را بعد از ان مؤمن شمار

پاک دار از کذب و غیبت را زبان | تا که ایمانت نیفتد در زیان

پاک اگر داری عمل را از ریا | شمع ایمانت ترا باشد ضیا

چون شکم را پاک داری از حرام | مرد ایمان دار باشی والسلام

هر که دارد این صفت باشد شریف | ور نه دارد داد ایمانی ضعیف

هر که باطن از حرامش پاک نیست | روح او را ره سوی افلاک نیست

چون نباشد پاک اعمال از ریا | هست بی حاصل چو نقش بوریا

هر کرا اندر عمل اخلاص نیست | در جهان از بندگان خاص نیست

هر که کارش از برای حق بود — کار او پیوسته با رونق بود

در بیان آنکه پادشاهان زیان دارد

چار خصلت ای برادر در جهان — پادشاهان را همی دارد زیان
پادشاه چون در ملا خندان شود — بی گمان در هیبتش نقصان بود
باز صحبت داشتن با هر فقیر — پادشاهان را همی دارد حقیر
باز نان بسیار اکر خلوت کند — خویش را شاه بی حرمت کند
هر که او فر جهان داری بود — میل او سوی کم آزاری بود
عدل باید پادشاهان را و داد — تا ز عدلش عالمی کردند شاد
کر کند آهنگ ظلمی پادشاه — سود نکند مر ورا خیل و سپاه
چونکه عادل شد شه فرخ لقا — باشد اندر مملکت او را بقا
چون کند سلطان کرم با لشکری — بهر او بازند سر جان بر سری

در بیان اخلاق حمیده

چار چیز آمد بزرکی را دلیل — هر که آن دارد بود مرد اصیل
علم را اعزاز کردن بی حساب — خلق را دادن جواب با صواب
هر که دارد دانش و عقل و تمیز — اهل عقل و علم را دارد عزیز
ای برادر کر خرد داری تمام — نرم شیرین کوی با مردم کلام
هر که باشد ترش روی و تلخ کوی — دوستان از وی بکردانند روی

هر که از دشمن نباشد بر حذر
عاقبت بیند از و رنج و ضرر
در جوار خود عدو را ره مده
از برای آنکه دشمن دور به
با محبان باش دایم همنشین
تا توانی روی اعدا را مبین
در میان دوستان مسرور باش
گر خرد داری ز دشمن دور باش
ای برادر تربیه راه توشه کن
پس حدیث این و آن یک گوشه کن

در بیان چهار چیز در خطرست

چار چیزست ای برادر با خطر
تا توانی باش از انها بر حذر
قربت سلطان الفت با بدان
رغبت دنیا و صحبت با زنان
قرب سلطان آتش سوزان بود
با بدان الفت هلاک جان بود
زهر دارد در درون دنیا چو مار
گر چه بینی ظاهرش نقش و نگار
می نماید خوب زیبا در نظر
لیک از زهرش بود جان را خطر
زهر این مار منقش قاتلست
باشد از وی دور هر کو عاقلست
همچو طفلان منگر اندر سرخ و زرد
چون زنان مسرور رنگ بو مگرد
زال دنیا چون عروس آراستست
هر زمانی شوی دیگر خواستست
مقبل آن مردی که شد زین جفت طاق
پشت بر وی کرد و دادش سه طلاق
لب بر پیش شوی خندان میکند
پس هلاک از زخم دندان میکند

در بیان چار چیز که علامت نیکبختی

شد دلیل نیکبختی چار چیز / هر که این چارش بود باشد عزیز
اصل پاک آمد دلیل نیکبخت / نیست بی اصلی سزای تاج تخت
نیکبختان را بود رای صواب / آنکه بد رایست باشد در عذاب
هر که ایمن از عذاب حق بود / نیست مؤمن کافر مطلق بود
عمر دنیا پنج روزی بیش نیست / غافلست آن کس بیش اندیش نیست
ترک لذات جهان باید گرفت / دامن صاحب دلان باید گرفت
در پی لذات نفسانی مباش / دوستدار عالم فانی مباش
نیست حاصل رنج دنیا بردنت / عاقبت چون می بباید مردنت
از تنت چون جان روان خواهد شدن / خاکت اندر استخوان خواهد شدن
مر ترا از دادن جان چاره نیست / رهزنت جز نفس اماره نیست

در بیان اسباب عافیت

عافیت را کی بجوی ای عزیز / می توانش یافتن در چار چیز
ایمنی و نعمت اندر خاندان / تندرستی و فراغت بعد از ان
چونکه با نعمت امانی باشدت / عافیت را زان نشانی باشدت
با دل فارغ چو باشی تندرست / دیگر از دنیا نباید هیچ جست
بر میاور تا توانی کام نفس / تا نیفتی ای پسر در دام نفس
زیر پای آور هوای نفس را / کم بده بهرهای نفس را

نفس

نفس و شیطان می برند از ره ترا / تا ببیند ازند اندر چه ترا

نفس را سرکوب و دایم خوار دار / تا توانی دورش از مردار دار

نفس بد را هر که سیرش میکند / در کنه کردن دلیرش میکند

حلق خود را دور دار از هر مزه / تا نیفتی در بلا و در بزه

ز آب و نان تا لب شکم را پر مساز / همچو حیوان بهر خود آخر مساز

روز کم خور گو چه صایم نیستی / پر مخور آخر بهایم نیستی

ای که در خوابی همه شب تا بروز / در گور خود چراغی بر فروز

خواب و خور جز پیشهٔ اَنعام نیست / خفتگان را بهره زین اِنعام نیست

ای پسر بسیار خواهی خفت خیز / گر خبر داری ز خود بی گفت خیز

دل درون دنیای دون بستن خطاست / دامن از وی گر تو در چینی رواست

از چه بندی دل بدنیای دنی / چون ندای جاوید در وی بودنی

ظاهر خود را میار ای فقیر / تا چو بدری باطنت گردد منیر

طالب هر صورت زیبا مباش / در هوای اطلس و دیبا مباش

از هوا بگذر خدا را بنده باش / زندگی می بایدت در ژنده باش

خرقهٔ پشمینه را بر دوش کن / شربتی از نامرادی نوش کن

ای که در بر میکشی پشمینه را / پاک ساز از کبر اول سینه را

گر همی خواهی نصیب آخرت / رو بدر کن جامهای فاخرت

بی تکلف باش آرایش مجوی | ترک راحت گیر و آسایش مجوی
در بوت گو کسوت نیکو مباش | زیر پهلو جامه خابت گو مباش
همچو صوفی در پلاس و صوف باش | با صفتهای خدا موصوف باش
مرد ره را بود یا قالین بود | زانکه خشتش عاقبت بالین بود

در صفت درویش و حبّ درویشان گوید

گو ترا عقلست با دانش قرین | باش درویش بدرویشان نشین
همنشینی جز بدرویشان مکن | تا توانی غیبت ایشان مکن
حبّ درویشان کلید جنّت است | دشمن ایشان سزای لعنت است
پوشش درویش غیر دلق نیست | در تنی کام هوای خلق نیست
مرد تا ننهد بفرق نفس پای | ره کجا یابد بدرگاه خدای
مرد ره در بند قصر و باغ نیست | بر دل او غیر درد داغ نیست
گو عمارت را بری بر آسمان | عاقبت زیر زمین گردی نهان
گر چه رستم شوکت و ثروت بود | جای چون بهرام در گورت بود
ای پسر در آخرت غافل مباش | با متاع این جهان خوش دل مباش
در بلیات جهان صبّار باش | گاه نعمت شاکر جبّار باش

در صفت بدبختی

چار چیز آثار بدبختی بود | جاهلی و کاهلی سختی بود

بی

بی کسی وناکسی هرجا رشد / بخت بد را این همه آثار شد
انکه در بند عبارت میشوت / بی شك از اهل خسارت میشوت
هرکه در بند عبادت میشوت / بی شك از اهل سعادت میشوت
بر هوای خود قدم هرکو نهاد / می تواند کرد با نفسك جهاد
هرکه سازد در جهان با خواب خور / در قیامت نبودش ز آتش گذر
روی گردان از مراد و آرزو / پس بدرگاه خدا آور تو رو
کامرانی سر بناکامی کشد / مرد ره خط در نکو نامی کشد
امر و نهی حق چو داری ای وحید / پس مرو بر وایهٔ نفس پلید
امر و نهی حق ز قران گوش دار / جای شادی نیست دنیا هوش دار
هرکه ترك کامرانی میکند / بر خلافش زندگانی میکند

در صفت ریاضیت میکند

گر همی خواهی که گردی سربلند / ای پسر بر خود در راحت ببند
هرکه بر بست او در راحت تمام / باز شد بروی در دار السّلام
غیر حق را هرکه خواند ای پسر / کیست در عالم ازو گمراه تر
ای برادر ترك عزّ و جاه کن / خویش را شایستهٔ درگاه کن
خوار گردد هرکه گرد جاه وجوی / ای برادر قرب این درگاه جوی
عزّ و جاهت سوی پستی میکشد / مر ترا این تن پرستی میکشد

نفس در ترک هوا مسکین بود / گوشمال نفس نادان این بود
چون دلت بر یاد حق ایمن بود / نفسک امّاره هم ساکن بود
هر که او را تکیه بر صانع بود / در جهان با لقمهٔ قانع بود
اکتفا بر دروزهٔ هر روزه کن / گر نداری از خدا دریوزه کن

در بیان مجاهدهٔ نفس

نفس نتوان کشت الّا با سه چیز / چون بگویم یاد گیرش ای عزیز
خنجر خاموشی و شمشیر جوع / نیزهٔ تنهایی و ترک هجوع
هر کرا نبود مرتّب این سلاح / نفس او هرگز نمی یابد فلاح
چونکه دل بی یاد اللّهت بود / دیو ملعون یار و همراهت بود
اهل دنیا را چو دیوار آیدش / لقمهای چرب و شیرین بایدش
هر که او در بند سیم و زر شود / در عقوبت عاقبت مضطر شود
آنکه بهر آخرت کارش بود / از خدا انتیز بسیارش بود
آخرت پرهیزکاران را دهند / مال دنیا خاکساران را دهند
هست شیطان ای برادر دشمنت / غلّ آتش خواهد اندر گردنت
مدبری کو رو به دنیا آورد / بهره کی از عالم عقبی برد

در بیان صبر بر هر چیز میگوید

ای پسر با یاد حق مشغول باش / وز خلایق دور همچون غول باش

شو

فقر خود را پیش کس پیدا مکن / محنت امروز را فردا مکن
مر ترا آنکس که فردا جان دهد / غم مخور آخر ترا یک نان دهد
تا بکی چون مور باشی دانه کش / گر تو مردی فاقه را مردانه کش
بر توکل کو بود فیروزیت / حق دهد مانند مرغان روزیت
بر خدا شاکر بود مرد فقیر / گر دهد قوتش لب نان فطیر
خم مشو پیش توانگر همچو طاق / تا نگردی یار با اهل نفاق
مرد ره را نام ننگ از خلق نیست / نفرتش از جامهای دلق نیست
هر کرا ذوق نکونامی بود / خاص مشمارش که او عامی بود
گر ترا دل فارغ از زینت بود / کی هوای مرکب و زینت بود
روی دل چون از هوا بر تافتی / بعد از ان میدان که حق را یافتی
هر که او از حرص دنیادار شد / بی گمان از وی خدا بیزار شد
چون شتر مرغی شناس این نفس را / نی کشد بار و نی پرد در هوا
گر بپر گوییش گوید اشترم / ور نهی بارش بگوید طائرم
چون درخت زهر رنگش دلکشست / لیک طعمش تلخ و بویش ناخوشست
گر بطاعت خویش سستی کند / لیک اندر معصیت جستی کند
نفس را آن به که در زندان کنی / هر چه فرماید خلاف ان کنی
نیست درمانش بجز جوع و عطش / تا که سازی رام اندر طاعتش

چون شتر در ره درای بارکش / بار طاعت بر در جبّار کش

بار این دو درا بجان باید کشید / ورنه همچون سک زبان باید کشید

هر که او کردن کشد زین بارها / باشد از نفرین برو انبارها

کرده‌ء بار امانت را قبول / از کشیدن پس نباید شد ملول

رو ز اوّل خود فضول کرده‌ء / وان فضولی از جهولی کرده‌ء

جنبشی کن ای پسر کاهل مباش / چون بلی کفتی بتن تنبل مباش

هر که اندر طاعتش کسلان بود / حاصلش کمراهی و خذلان بود

راه پر خوفست و دزدان در کمین / رهبری بر تا نمانی بر زمین

منزلت دورست بارت بس کران / کوششی کن وا ممان از دیکران

هر که در راه از کران باران بود / هر دمش از دیده خون باران بود

لاشه‌ء داری سبک کن بار خویش / ورنه در ره سخت بینی کار خویش

چیست بارت جیفه‌ء دنیاء دون / کر نهی آن کشته‌ء خود را زبون

وقت طاعت تیز رو چون باد باش / وز همه کار جهان آزاد باش

در بیان خصال زمیمه

چار چیزی دیکر ای نیکو سرشت / هست از جمله خلایق بد و زشت

زان چهار اوّل حسد کینی بود / زان کذشتی عجب خود بینی بود

خشم را دیکر فرو نا خوردنست / خصلت چارم بخیلی کردنست

ای پسر کم گرد گرد این خصال   از برای آنکه زشتست این فعال
غل و غش بگذار چون زر پاک شو   پیش از ان که خاک گردی خاک شو
حرص بگذار و قناعت پیشه کن   آخر از مردن یکی اندیشه کن
با محبان باش دایم همنشین   تا توانی روی اعدا را مبین

در صفت مدبری میگوید

چار چیز آمد نشانی مدبری   یاد گیرش گر تو روشن خاطری
مدبری باشد بابله مشورت   هم بجاهل دادن سیم و زرت
هر که پند دوستان نکند قبول   در حقیقت مدبرست آن بو الفضول
هر که از دنیا نگیرد عبرتی   هست از ان مدبر جهان را نفرتی
مشورت هر کس که با ابله کند   دیو ملعونش سبک گمره کند
آنکه مال خود دهد با جاهلان   اینچنان کس کی شود از مقبلان
زر چو ابله را همی آید بکف   میکند اسراف بسیار و تلف
نشنود از دوست ابله پند را   از جهالت بگسلد پیوند را
عبرتی گیر از زمانه ای جوان   تا نباشی از شمار ابلهان
هر کرا از عقل آگاهی بود   نزد او ادبار گمراهی بود

در بیان صفت دانش

چار چیز آمد بزرگ و معتبر   می نماید خرد لیکن در نظر

زان یکی خصمست و دیگر آتشست   باز بیماری که زو دل ناخوشست
چار مین دانش که آید ترا   این همه تا خود نماید ترا
هر که در چشمش عدو باشد حقیر   از بلای او کند روزی نفیر
ذرهٔ آتش چو شد افروخته   بینی از وی عالمی را سوخته
علم اگر اندک بود خوارش مدار   زانکه دارد علم قدر بی شمار
رنج اندک را بکن غمخوارگی   ور نه بینی عجز در بیمارگی
درد سر را گر بجوید کس علاج   خوف آن باشد که بد گردد مزاج
باش از قول مخالف بر حذر   پیش ازان کو درآیی ای پسر
آتش اندک توان کشتن باب   وای آن ساعت که یابد التهاب

در بیان زار و رسوای خیزد

ای پسر هر کس که دارد چار چیز   چار دیگر هم شود موجود نیز
عاقبت رسوائی آید از لجاج   خشم را نکند پشیمانی علاج
بی گمان از کبر خیزد دشمنی   حاصل آید خواری از کاهل تنی
چون لجوجی در میان پیدا شود   بنده از شومیِ او رسوا شود
خشم خود را چونکه راند جاهلی   جز پشیمانیش نبود حاصلی
هر که کرد از کبر بالا گردنش   دوستان گردند آخر دشمنش
کاهلی را هر که سازد پیشهٔ   آید از خوری بپایش تیشهٔ

خشم خود را کو فرو نخورد کسی | عاقبت بیند پشیمانی بسی
هر که او افتادهٔ تن پرورست | نیست انسان کمتر از کاو و خرست

در بیان صفت ناجنس

چار چیز از ای خواجه کم دارد بقا | کوش دار ای مؤمن نیکو لقا
جور سلطان را بقا کمتر بود | پس عتاب دوستان خوشتر بود
دیکران مهری که باشد از زنان | بی بقا چون صحبت ناجنس دان
با رعیت چون کند سلطان ستم | مهر زا باشد بقا در ملك کم
کر تر از دوستان اید عتاب | کم بقا باشد چو خط بر روی آب
چون بناجنسان نشیند آدمی | کمترك بیند از یشان همدمی
زاغ چون فارغ ز بوی کل بود | نفرتش از صحبت بلبل بود
جمله را زین حال اکاهی بود | صحبت ناجنس جان کاهی بود
چون ترا ناجنس آید در نظر | ای بسر چون باد از وی در کذر

در بیان صفت شکر میکوید

چار چیز از چار دیکر شد تمام | چون شنیدی یاد می دار ای غلام
دانش مرد از خرد کیرد کمال | از عمل نیّت همی یابد جمال
دین‌ت از پرهیز کامل میشود | نعمت را شکر شامل می‌شود
هست دانش را کمالات از خرد | نیّت را بی عمل کس ننکرد

شکر نعمت را کمال می دهد   غافلانرا گوشمالی می دهد
شکر نا کردن زوال نعمتست   بهرهٔ شاکر کمال نعمتست
علم را بی عقل نتوان کار بست   پیش بی عقلان نمی باید نشست
بی خرد دانش وبالست ای پسر   علم مرغ و عقل بالست ای پسر
هر که علمی دارد و نبود بر آن   از طریق عقل باشد بر کران

در بیان آنها که باز کردانیدن محالست

چار چیزست آنکه بعد از رفتنش   از محالاتست باز آوردنش
چون حدیثی رفت ناگه بر زبان   یا که تیری جست بیرون از کمان
باز چون آرد حدیث گفته را   کس نه گرداند قضای رفته را
باز کی گردد چو تیر انداختی   همچونین عمری که ضایع ساختی
هر که بی اندیشه گفتارش بود   پس ندامتهاء بسیارش بود
تا نگفتی می توانی گفتنش   چون بگفتی کی توان بنهفتنش
عمر را میدان غنیمت هر نفس   چون رود دیگر نیاید باز پس
هیچ کس از خود قضا را رد نکرد   هر که راضی از قضا شد بد نکرد
هر که میخواهد که باشد در امان   مهر می باید نهادن بر دهان
می سزد گر عمر را داری عزیز   چون رود پیشش نخواهی دید نیز

در صفت خاموشی و سخاوت

حاصل

حاصل آید چار چیز از چار چیز / یاد دار این نکته از من ای عزیز

خاموشی را هر که سازد پیشهٔ / گردد ایمن نبودش اندیشهٔ

گر سلامت بایدت خاموش باش / گشت ایمن هر که نیکی کرد فاش

از سخاوت مرد یابد سروری / شکر نعمت را دهد افزون تری

هر که او شد ساکن خاموش بود / از سلامت کسوتی بر دوش بود

گر همی خواهی که باشی در امان / رو نکوئی کن تو با خلق جهان

هر کرا عادت شود جود و کرم / در میان خلق گردد محترم

هر که کار نیک و بد میکند / آن همه میدان که با خود میکند

ای برادر بندهٔ معبود باش / تا توانی با سخا و جود باش

باش از بخل بخیلان بر حذر / تا نسوزد مر ترا نار سقر

در بیان اخلاق چندی که دیگران آن حاصل آید

چار چیزی بر دهد از چار چیز / نشنود این نکته جز اهل تمیز

هر که زو صادر شود این چار کار / بیند آن چار دیگر بی اختیار

هر که در پایان کاری ننگرد / عاقبت روزی پشیمانی خورد

چو سؤال آورد گردد خوار مرد / ماند تنها هر که استخفاف کرد

هر که نکند احتیاط کارها / بر دلش آخر نشیند بارها

هر که او استیزه با سلطان کند / کار خود را سر بسر ویران کند

هرکه کشت از خوی بد ناسازکار دوستان از وی کنندی شک فرار

در بیان ترک زینت

سرچه آرایی بدست آرای پسر کر تونی دل بدست آرای پسر

تا نگیری ترک عزّ و مال و جاه از همه بر سر نیابی چون کلاه

نیست مردی خویش را آراستن قصد جان کرد آنکه او آراست تن

نیست در تن بهتر از تقوی لباس در تکلّف مرد را نبود اساس

هرکه او دربند آرایش بود در جهان فرزند آسایش بود

عاقبت جز نامرادی نبودش بهرهٔ از عیش و شادی نبودش

خودستایی پیشهٔ شیطان بود آنکه خود را کم زند مردان بود

گفت شیطان من ز آدم بهترم تا قیامت گشت ملعون لاجرم

از تواضع خاک مردم می شود نور و نار از سرکشی کم میشود

رانده شد ابلیس از مستکبری گشت مقبول آدم از مستغفری

شد عزیز آدم چو استغفار کرد خوار شد شیطان چو استکبار کرد

دانه بست افتد زبردستش کنند خوشه چون سربر کشد پستش کنند

در بیان ابلهان گوید

چار چیز آمد نشانی ابلهی با تو گویم تا بیابی آگهی

عیب خود آنکه نبیند در جهان باشد اندر جستن عیب کسان

تخم بخل اندر دل خود کاشتن / آنکه امید سخاوت داشتن

هر که خلق از خلق او خشنود نیست / هیچ قدرش در معبود نیست

هر که او را پیشه بدخویی بود / کار او پیوسته بدرویی بود

خوی بد بر تن بلای جان بود / مردم بدخو نه از انسان بود

بخل شاخی از درخت دوزخست / وان بخیلک از سگان مسلخست

روی جنّت را کجا بیند بخیل / پشّهٔ افتاده اندر پای پیل

باش از بخل بخیلان بر کران / تا نباشی از شمار ابلهان

در بیان عافیت گوید

از بلا تا رسته گردی ای عزیز / باز باید داشتن دست از دو چیز

رو تو دست از نفس دنیا باز دار / تا بلاها را نباشد با تو کار

ور بحرص و آز گردی مبتلا / با تو رو آورد ز هر سویی بلا

آنکه نبود هیچ نقدش در میان / هر کجا باشد بود اندر امان

نفس دنیا را رها کن ای پسر / باز رستی از بلا و از خطر

ای بسا کس کز برای نفس زار / در بلا افتاد و گشت از غم نزار

از برای نفس مرغ نامراد / آمد و در دام صیّاد افتاد

در بیان نصیحت میگوید

هر کرا عقلست و دانش ای عزیز / دور باید بودنش از چار چیز

کار خود با ناسزا نکند رها — مردمی نکند بجای ناسزا
عقل داری میل بدکاری مکن — زین چو بگذشتی سبک ساری مکن
تا شوی پیش از همه در هر دو کار — دست بر نان و نمک بکشاده دار
تا تو باشی در زمانه دادگر — زیر دستان را نکو دار ای پسر
هر که در بند خود آمد استوار — پند او و دیگران بندند کار
هر که از گفتار خود باشد ملول — قول او را دیگران نکنند قبول
هر چه باشد در شریعت ناپسند — گرد او هرگز مگرد ای هوشمند
تا صواب کار بینی سر بسر — بر مراد خود مکن کار ای پسر

در صفت زندگانی میگوید

هست بی شک دستگاری در سه چیز — با تو گویم یاد گیرش ای عزیز
آن یکی ترسیدنست از ذو الجلال — دوم آمد جستن قوت حلال
سیومین رفتن بود بر راه راست — دستگار است آنکه این خصلت سه راست
گر تواضع پیشه گیری ای جوان — دوست دارندت همه خلق جهان
سر مکن در پیش دنیادار پست — ور کنی بی شک رود دینت ز دست
تا توانی زینهار — تا چه خواهی کرد این مردار را
هر که زر بسیار از اغنیا — ای پسر با مردگان صحبت مدار
مردگانند اغنیایی روزگار — بعد زان در گور حسرت برده گیر
مال و زر بی حد بدست آورده گیر

در صفت ذکر الله

باش دایم ای پسر با یاد حق
کو خبر داری ز عدل و داد حق

زنده دار از ذکر صبح و شام را
در تغافل مگذران ایّام را

یاد حق آمد غذا این روح را
مرهم آمد این دل مجروح را

یاد حق کر مونس جانت بود
کی هوای کاخ و ایوانت بود

کر زمانی غافل از رحمن شوی
اندر آن دم همدم شیطان شوی

مؤمنا ذکر خدا بسیار کوی
تا بیابی در دو عالم آبروی

ذکر را اخلاص می باید نخست
ذکر بی اخلاص کی باشد درست

ذکر بر سه وجه باشد بی خلاف
تو ندانی این سخن را از کذاف

عام را نبود بجز ذکر لسان
ذکر خاصان باشد از دل بی نشان

ذکر خاص الخاص ذکر سِرّ بود
هر که ذاکر نیست او خاسر بود

ذکر بی تعظیم کفتن بدعتست
وان در ان یک شرط دیگر حرمتست

هست مر هم عضو را ذِکری دیکر
هفت اعضا هفت ذاکر ای پسر

یاری هر عاجز آمد ذکر دست
ذکر پا خویشان زیارت کردنست

ذکر چشم از خوف حق بکریستن
باز در آیات او نِکریستن

استماع قول حق دان ذکر کوش
تا توانی روز و شب در ذکر کوش

اشتیاق حق بود ذکر دلت
کوش تا این ذکر کردد حاصلت

انکه از جهلست دایم در کناه — کی حلاوت یابد از ذکر اله
خواندن قرآن بود ذکر لسان — هر کرا این نیست هست از مفلسان
هر کرا این هست هست از مومنان — شفاء الجنان قراءة القرآن
شکر نعمتهای حق میکو مدام — تا کند حق بر تو نعمتها تمام
حمد حق را بر زبان بسیار دار — تا شوی از نار حرمان رستکار
لب مجنبان جز بذکر کردکار — زانکه با کان راهمین بود شکار

دربیان دشمن داشتن و وام کردن

ادمی را چار چیز آرد شکست — باتو کویم کوش دار ای حق پرست
دشمن بسیار و وام بی شمار — شغل بی حد و عیال با قطار
وای مسکینی که غرق وام شد — هر دمی از غصه خون آشام شد
هر کرا بسیار باشد دشمنش — خیره کردد هر دو چشم روشنش
هر کرا اشغال بسیارش بود — در زمانه زاریٔ کارش بود

درصفت زنان وصبیان

چار چیز است از خطاها ای پسر — کوش دارش باتو کویم سر بسر
اول از زن داشتن چشم وفا — ساده دل را بس خطا باشد خطا
ایمنی از بدخطای دیکرست — صحبت صبیان ازینها بدترست
کام نفس بد بر آوردن خطاست — زانکه دشمن را ببر دن خطاست

در بيان حق والدين و فرض بجاي آوردن ميگويد

چار چيزست از خطاهاي كريم / با تو گويم ياد گيرش اي سليم
فرض حق اول بجاي آوردنست / والدين از خويش راضي كردنست
حكم ديگر چيست با شيطان جهاد / چارمش نيكي بخلق نامراد

در تزايد عمر ميگويد

ميفزايد عمر از چار چيز / اين نصيحت بشنو اي جان عزيز
اول آوردن بگوش آواز خوش / وانگهي ديدن جمال ماه وش
سيوم آمد ايمني با مال و جاه / ميفزايد عمر مردم را از آن
انكه كارش بر مراد دل بود / در بقا افزونيش حاصل بود

در نقصان عمر ميگويد

عمر مردم را بكاهد پنج چيز / ياد دارش چو شنيدي اي عزيز
شد يكي زان پنج در پيري نياز / پس غريبي وانگهي رنج دراز
هركه او بر مرده اندازد نظر / عمر او بي شك بكاهد اي پسر
پنجم آمد ترس و بيم از دشمنان / عمر را اينها همي دارد زيان
هركه او از دشمنان ترسان بود / كار او هر لحظه ديگرسان بود
از خدا ترس و مترس از دشمنان / كو همه دارد حمايت در امان

در شآمت دروغ گوي گويد

دور شو از پنج خصلت ای پسر / تا نریزد آب رویت در نظر
اولا کم گوی با مردم دروغ / زانکه گردی از دروغی بی فروغ
هر که استیزه کند با مهتران / آبروی خود بریزد بی گمان
پیش مردم هر کرا نبود ادب / گر بریزد آبرو نبود عجب
ای پسر با مهتران کمتر ستیز / وز حماقت آبروی خود مریز
از سبکساران مباش ای نیک خوی / کز سبکساری بریزد آب روی
گر بعالم آبروی بایدت / دائما خلق نکو می بایدت
هر که آهنگ سبکساری کند / از وی آب روی بیزاری کند
جز حدیث راست با مردم مگوی / تا نگردد آب رویت آبجوی
از خلاف و از خیانت باش دور / تا بود پیوسته در روی تو نور
گر همی خواهی که گویندت نکو / ای برادر هیچ کس را بد مگو
تا نباشی در جهان اندوه گین / از حسد در دور کار کس مبین

در بیان علامات ایمان گوید

اصل ایمان هست شش چیز ای وحید / با تو گویم گر بدل خواهی شنید
سه از آن شش با یقین خوف و رجاست / پس توکل پس محبت با حیاست
هر که را نور یقین حاصل بود / صاحب ایمان و روشن دل بود
نامهٔ ایمان اگر نبود سپید / رو مباش از رحمت حق نا امید

هر کرا نبود توکّل با خدای　　شایدت بر روی بکوبی‌های‌های

آنکه حبّ حق نباشد در دلش　　از عمل چون باد نبود حاصلش

باش ای بنده خدا را دوست دار　　تا رهی تو از عذابش در کنار

ای برادر شرم از ایمان بود　　بی‌حیا از زمرهٔ شیطان بود

در بیان آنکه آب روی از آن زیاده میشود

می فزاید آب روی از پنج چیز　　با تو گویم بشنو ای اهل تمیز

چون بکار خویش حاضر بودهٔ　　آب روی خویش را افزودهٔ

از سخاوت آب روی افزون شود　　وز بخیلی نی خود ملعون شود

هر کرا بر خلق بخشایش بود　　آب روی او در افزاید بود

تا بروی خویش بینی صد صفا　　باش هر دم مرد با رو با وفا

تا بماند رازت از دشمن نهان　　سرّ خود با دوستان کمتر رسان

تا نگردی پیش مردم شرمسار　　آنکه خود ننهاده باشی برمدار

ای برادر پردهٔ مردم مدر　　تا ندرّد پردهٔ ات شخص دگر

با هوای دل مکن زنهار کار　　تا نیارد پس پشیمانیش بار

قدر مردم را شناس ای محترم　　تا شناسد دیگران قدر تو هم

تا زبانت باشد ای خواجه دراز　　دست کوته دار و هر جانب متاز

هر که را قدری نباشد در جهان　　زنده مشمارش که هست از مردگان

از قناعت هر کرا نبود نشان ‌‌ کی توانگر سازدش مال جهان

بر عدوی خویش چون یابی ظفر ‌‌ عفو پیشش آر و زجرمش در گذر

با تواضع باش و خو کن با ادب ‌‌ صحبت پرهیزکاران می طلب

بردباری جوی و بی آزار باش ‌‌ تا که گردد در هنر نام تو فاش

همچو تریاقند دانایان دهر ‌‌ قاتلند جمله نادانان چو زهر

مرد را از تریاق می باید نجات ‌‌ خود کسی از زهر کی یابد حیات

صبر و حلم و علم تریاق دلند ‌‌ حرص و بغض و کینه زهر قاتلند

فخر جمله کارها نان دادنست ‌‌ در بروی دوستان بکشادنست

گرچه دانا باشی و اهل هنر ‌‌ خویش را اکثر ز هر نادان شمر

شد دو خصلت مرد ابله را نشان ‌‌ صحبت صبیان و رغبت با زنان

در بیان زنده کانی

ناخوشی در زنده کانی ای ولید ‌‌ مرد را از خوی بد گردد پدید

آنکه نبود مرد را خوی نکو ‌‌ مرده میدانش که زنده نبود او

هر که گوید عیب تو اندر حضور ‌‌ می نماید راهت از ظلمت بنور

مر ترا هر کس که باشد رهنمای ‌‌ شکر او می باید آوردن بجای

حال خود را از دو کس پنهان مدار ‌‌ از طبیب حاذق و از یار غار

تا توانی با زنان صحبت مجوی ‌‌ راز خود را نیز با ایشان مگوی

آنچه اندر شرع باشد ناپسند … گرد او هرگز مگرد ای هوشمند

هرچه را کرد است حق بر تو حرام … دور باش از وی که باشی نیک نام

چونکه بگشاید در روزی خدای … دل گشاده دار و تنگی کم نمای

تازه روی و خوش سخن باش ای اخی … تا بود نام تو در عالم سخی

پر مخور اندوه میراث ای بو الهوس … چونکه وقت آید نگردد پیش و پس

دل ز غلّ و غش همیشه پاک دار … تا توانی در درون کینه مدار

تکیه کم کن خواجه بر کردار خویش … دل بنه بر رحمت جبّار خویش

بهترین چیزها خلق نکوست … خلق خلق نیک را دارند دوست

تو فروتن شو همیشه ای خلف … کین بود آرایش اهل شرف

آنکه باشد در کف شهوت اسیر … گرچه آزاد است او را بنده گیر

گر تو بینی ناکسی را بادگاه … حاجت خود را از و هرگز مخواه

بر در ناکس قدم هرگز مبر … ور ببینی هم مپرس از وی خبر

تا توانی کار ابله را مساز … کار فرمایش ولی کمتر نواز

در احتراز از دشمنان

از دو کس پرهیز کن ای هوشیار … تا نبینی نکبتی از روزگار

اوّل از دشمن که او استیزه اوست … وانگهی از صحبت نادان دوست

خویش را از نزد دشمن دور دار … یار نادان را از خود مهجور دار

ای پسر کم کوی با مردم درشت / ور بکویی از تو کردانند پشت

بهترین خُلق میدانی کراست / انکه داد انصاف انصافش نخواست

چون حدیث خوب کویی با فقیر / به بود زانش که پوشانی حریر

خشم خوردن پیشهٔ هر سروریست / تلخ باشد از شکر شیرین ترست

هر که با مردم نسازد در جهان / زندکانی تلخ دارد بی کمان

آنکه شوخست و ندارد شرم نیز / دانکه او ناپاک زادست ای عزیز

از سلامت تا نمانی در امان / باش دایم همنشین صالحان

در صفت عزت جود

چند خصلت اورد خواری بروی / با تو کویم کر همی کوئی بکوی

اول آن باشد که مانند مکس / مرد ناخوانده شود مهمان کس

هر که مهمان کسی ناخوانده شد / نزد مردم خوار زار و رانده شد

دیکران باشد که نادانی رود / کدای خدای خانهٔ مردی شود

کار کردن بر حدیثان دو مرد / ان تی جهلند دایم در نبرد

هر که بنشیند زیر دست صدور / کم رسد خواری بر ویش نیست دور

نیست جمعی را چو قول تو کوش / صد سخن کر باشدت یک را مکوش

حاجت خود را مخواه از دشمنان / زین بتر خواری نباشد در جهان

از فرومایه مراد خود مجوی / نیاید مر ترا خواری بروی

بازن

با زن و کودك مکن بازی هلا	تا نکردی خوار و زار و مبتلا

در صفت یار موافق

در جهان شش چیز می آید بکار	اوّلا بادی طعامی خوشگوار
هر سخن کاراست کویی درست	به ز دنیا زانکه در وی نفع نیست
آنچه ارزانست عالم در بهاش	عقل کامل دان وزان دل شاد باش
دشمن حق را نباشد داشت دوست	باز کشت جمله چون آخر بدوست
عیب کس با او نمی باید نمود	زانکه نبود هیچ لحمی بی غدود
از خدا خواه آنچه خواهی ای پسر	نیست در دست خلایق نفع ضرّ
بندکان را نیست ناصر جز اله	یاری از حق خواه و از غیرش مخواه
انکه از قهر خدا ترسد بسی	بی کمان میترسد از وی هر کسی
از بدی کفتن زبان را هر که بست	کرد شیطان لعین را زیر دست

در بیان اعتماد ار نیست

کس نیابد پنج چیز از پنج کس	یاد کیرد از ناصح خود این نفس
نیست اوّل دوستی اندر ملوك	این سخن باور کن از اهل سلوك
سفله را با مروّت ننکری	هیچ بد خویی نیابد مهتری
هر که بر مال کسان دارد حسد	بوی رحمت بر دماغش کی رسد
انکه کذابست می کوید دروغ	نیست او را در وفاداری فروغ

هر کرا سه کار عادت باشدش — در جهان بخت و سعادت باشدش

تا توانی خیر بی منت کند — خویش را مستوجب رحمت کند

هر که بینی براه ناصواب — سر براهش آر تا یابی ثواب

دایما کو بیند او عیب کسان — در ملامت هیچ نگشاید زبان

زحمت خود را ز مردم دور دار — بار خود بر کس میفکن زینهار

در بیان رستکاری

گر همی خواهی که باشی رستکار — رخ مگردان ای برادر از سه کار

اولا بودیدن بود حکم قضاش — بعد از آن جستن بجان و دل رضاش

چیست سیوم دور بودن از جفا — هر که این دارد بود اهل صفا

هر که دارد دانش و عقل و تمیز — جز براه حق نبخشد هیچ چیز

صدقهٔ کالوده کردد با ریا — کی بود آن خیر مقبول خدا

گر عمل خالص نکردد همچو زر — قلب را ناقد نیارد در نظر

تا توانی کو باشی اندر دو کار — نفس را از آز و هاد دور دار

چار چیزست در صفت صدق و امانت و سخاوت

چار چیزست از کرامتهای حق — یاد دارش چون زمین کیری سبق

اولا صدق زبانت در سخن — بعد از آن حفظ امانت فهم کن

پس سخاوت هست از فضل اله — فضل حق دان کو نظر دارد نگاه

تا توانی

تا توانی دور باش از سود خوار — زانکه هست از دشمنان کردگار
هر کو احق داده باشد این چهار — باشد آنکس مؤمن و پرهیزکار
پیش مردم هر که را ذلت کرد فاش — همدم آن ابله باطل مباش
هر که باشد مانع عشر و زکات — وانکه غافل وار بگذارد صلات
برحذر باش از چنان کس زینهار — تا نباشی در جهان بسیار زار

در صفت ترک خشم و قهر

درگذر از چار خصلت زینهار — تا نسوزد مر ترا بسیار نار
لذت عمرت اگر باید بدهر — باش دایم برحذر از خشم و قهر
چون نکوئی در خلق با خلق تو راست — کو بجوی مردمان سازی رواست
ای برادر تکیه بر دولت مکن — یاد دار از ناصح خود این سخن
سود نکند کو گریزی از قضا — هرچه می‌آید بدان می ده رضا
زانکه حاصل نیست دل خرسند دار — گوش دل را جانب این پند دار
هر که او با دوستان یکدل بود — جمله مقصود دلش حاصل بود

در بیان بیوفاء جهان

در جهان دانی که گردد معتبر — آنکه او را باك نبود از خطر
کم کند با کس وفا این روزگار — جور دارد نیستش با مهر کار
آنکه با تو روز غم می‌بست کار — روز شادی هم مپرسش زینهار

روز نعمت گر تو کردانی بکس — روز محنت باشدت فریاد رس

چون بیابی دولتی از مستعان — اندر آن دولت مبر از دوستان

مر ترا هرکس که او در غم بود — چون رسد شادی همان همدم بود

در صفت معرفت حق میگوید

معرفت حاصل کن ای جان پدر — تا بیابی از خدای خود خبر

هر که عارف شد خدای خویش را — هر که او عارف نشد او زنده نیست

در فنا بیند بقای خویش را — قرب حق را لایق و او زنده نیست

هر که او را معرفت حاصل نشد — هیچ با مقصود خود واصل نشد

عارف آن باشد که گردد حق شناس — هر که عارف نیست بود جنس ناس

هست عارف را بدل امهر و وفا — عارف آن باشد دایم با صفا

نفس خود را چون شناسا با هلا — حق تعالی را بدانی با عطا

هر که او را معرفت بخشد خدای — غیر حق را در دل او نیست جای

نزد عارف نیست دنیا را قدر — بلکه بر خود نیستش هرگز نظر

معرفت فانی شدن در وی بود — هر که فانی نیست عارف کی بود

عارف از دنیا و عقبی فارغست — زانچه باشد غیر مولی فارغست

همت عارف لقای حق بود — زانکه در خود فانی مطلق بود

بلکه ماند این جهان گویم جواب — آنکه بیند آدمی چیزی بخواب

چون

چون شود از خواب بیدار ای عزیز　　حاصل خوابش نباشد هیچ چیز
همچنین چون زندهٔ افتاد و مرد　　هیچ چیزی با جهان با خود نبرد
هر کرا بود دست کردار نکو　　در ره عقبی بود همراه او
این جهان را چون زنی دان خوبروی　　خویشتن آراید اندر پیش شوی
مرد را می پرورد اندر کنار　　مکر و شیوه می نماید بی شمار
بی گمان سازد هلاکش ناگهان　　چون بیابد خفته شویش آن زمان
بر تو باد ای عزیزی پر هنر　　کز چنین مکاره باشی بر حذر

در صفت ورع میگوید

در ورع ثابت قدم باش ای پسر　　گر همی خواهی که گردی معتبر
خانهٔ دین گردد آباد از ورع　　لیک می گیرد خرابی از طمع
هر که از علم و ورع گیرد سبق　　رو نباید بودنش از غیر حق
رستگاری از ورع پیدا شود　　هر که باشد بی ورع رسوا شود
با ورع هر کس که او خود را بداشت　　جنبش و آرام بهر خدا است
آنکه از حق دوستی دارد طمع　　در محبت کاذبش دان بی ورع

در بیان تقوی

چیست تقوی ترک شبهات حرام　　از لباس و از شراب و از طعام
هر که افزونست از او گو باشد حلال　　نزد ارباب ورع باشد و بال

جنبش و آرامش از بهر خدا

چون ورع شد یار علم و عمل   حسن اخلاصت بباید نی خلل
ناگهان ای بنده گر کردی گناه   توبه کن در حال و عذر آن بخواه
چون گناه نقل آید در وجود   توبهٔ لنسیه ندارد هیچ سود
در انابت گاهلی کردن خطاست   بر امید زنده کی کان نی وفاست

در صفت خدمت

تا توانی ای پسر خدمت گزین   تا رود اسب مرادت زیر زین
بندهٔ چون خدمت مردان کند   خدمت او کبند گردان کند
بهر خدمت هر که بربندد میان   باشد از آفات دنیا در امان
هر که پیش مقبلان خدمت کند   ایزدش با دولت و حرمت کند
خادمان را هست در جنت مآب   روز محشر نی حساب و نی عقاب
خادمان باشند اخوان را شفیع   جای ایشان در جنان باشد رفیع
که چه خادم عاصی و مفسد بود   بهتر از صد عابد ممسک بود
میدهد هر خادمی را مستعان   اجر و مزد صایمان و قایمان
بهر خدمت هر که بربندد کمر   از درخت معرفت یابد ثمر
هر که خادم شد جنانش میدهند   هم ثواب غازیانش میدهند

در تعظیم مهمان گوید

ای برادر دار مهمان را عزیز   تا بیابی رحمت از رحمن تو نیز

مومن

مؤمنی کو داشت مهمان را نکو / حق گشاید باب رحمت را برو
هر کرا شد طبع از مهمان ملول / از وی آزارد خدا و هم رسول
بندهٔ کو خدمت مهمان کند / خویش را شایستهٔ رحمن کند
هر که مهمان را بروی تازه دید / از خدا الطاف بی اندازه دید
معرفت داری گره بر زر مبند / چون رسد مهمان بر ویش در مبند
از تکلف دور باش ای میزبان / تا گرانی نبودت از میهمان
میهمان هست از عطاهای کریم / هر که زو پنهان شود باشد لئیم
خیره بر خوان کسی مهمان مشو / چون رسد مهمان ازو پنهان مشو
هر که مهمانت شود از خاص و عام / پیش او می باید آوردن طعام
زانکه داری اندک و بیش ای پسر / برد باید پیش درویش ای پسر
نان بده با جایعان بهر خدای / تا دهندت در بهشت عدن جای
هر که ثوبی بر تن عاری دهد / در دو عالم ایزدش یاری دهد
کو برآری حاجت محتاج را / بر سر از اقبال یابی تاج را
هر کرا باشد بدولت بختیار / خیر ورزد در نهان و آشکار
ای پسر هرگز مخور نان بخیل / کم نشین در عمر بر خوان بخیل
نان ممسک جمله رنجست و عنا / میشود نان سخی جمله دوا
تا نخوانندت بخوان کس مرو / ور نئی مردار چون کرکس مرو

چشم نیکی از خسیس دون مدار — سقف ویران را تو بر استون مدار
گر کنی خیری توان از خود مبین — هرچه بینی نیک بین و بد مبین

درمتهای احمقان

سه علامت دانکه در احمق بود — اوّلا غافل ز یاد حق بود
گفتن بسیار عادت باشدش — کاهلی اندر عبادت باشدش
ای پسر چون احمق و جاهل مباش — یکدم از یاد حق غافل مباش
هرکه او از یاد حق غافل بود — از حماقت در ره باطل بود
هیچ از فرمان حق کردن متاب — بهر وام آزاده را دامن متاب
باطلی را ای پسر کردن منه — نقد مردان را بهر کردن منه
در قضاء آسمانی دم مزن — هر کسی را پیش بین کم مبین
دست خود را سوی نامحرم مدار — جانب مال یتیمان هم مدار
تا توانی راز با همدم مگوی — گر تو باشی نیز با خود هم مگوی
تا شوی آزاد و مقبل ای عزیز — بی طمع می باش کردار ای تمیز

در صفت فاسق

هست فاسق را سه خصلت در نهاد — باشد اوّل در دلش حبّ فساد
خوردنش آزردن خلق خداست — دور دارد خویش از راه راست

در صفت اَتقی

هست ظاهر سه علامت در شقی — می‌خورد دائم حرام از احمقی

بی طهارت باشد و نی کاه خیز — هم ز اهل علم باشد در گریز

ای پسر مگریز از اهل علوم — تا نسوزد مر ترا نار سموم

تا توانی هیچ کس را بد مگوی — پیش مردم هم ز باب خود مگوی

با طهارت باش و پاکی پیشه کن — وز عذاب گور خود اندیشه کن

در صفت بخیل

سه علامت ظاهر آمد در بخیل — با تو گویم یاد گیرش ای خلیل

اولا از سائلان ترسان بود — وز بلای جوع هم لرزان بود

چون رسد در ره بخویش و آشنا — بگذرد چون باد و گوید مرحبا

نبود از مال کسی را فائده — کم رسد با کس ز خوانش مائده

در بیان حاجت خواستن

حاجت خود مجوی از زشت روی — آنکه دارد روی خوب از وی بجوی

مؤمنی را با تو چون افتاد کار — تا توانی حاجت او را بر آر

حاجت خود را جز از سلطان مخواه — چون بخواهی یافت از دربان مخواه

از وفات دشمنان شادی مکن — از کسی پیش کسی دادی مکن

در صفت قناعت

با قناعت ساز دایم ای پسر — گرچه هیچ از فقر نبود تلخ تر

هر سحر برخیز و استغفار کن | فرصتی اکنون که داری کار کن
همنشین خویش را غیبت مکن | غیر شیطان بر کسی لعنت مکن
چون شود هر روز در عالم جدید | از گناهان توبه می باید گزید
هر کرا ترسی نباشد از خدا | حق بترساند ز هر چیزی ورا
تا توانی حاجت مسکین برار | تا برارد حاجتت را کردگار
هست مالت جمله در کف عاریت | کو بماند از تو باشد زاریت
عاریت را باز می باید سپرد | هیچ کس دیدی که با خود زر ببرد
حاصل از دنیا چه باشد ای امین | نه گزی کرباس و دو سه گز زمین
هرچه داری در ره حق آن تست | انچه ماند از بلای جان تست
هر که با اندک ز حق راضی شود | حاجت او را خدا قاضی شود
هست دنیا بر مثال جیفهٔ | بگذر از وی گرچه داری بهرهٔ
هست دنیا بر مثال قنطرهٔ | بگذر از وی گر تو داری دو بره
هر که سازد بر سر پل خانهٔ | نیست عاقل او بود دیوانهٔ
از خدا نبود روا جستن غنا | هست مؤمن را غنا رنج و عنا
فقر و درویشی شغای مؤمنست | زانکه اندر وی صفای مؤمنست
مال و اولادت بعینی دشمنند | گرچه نزدیک تو چشم روشنند
انما اولادکم را یاد گیر | مال و ملک این جهان را باد گیر

مرده

مرد ره دا بود دنیا سود نیست — هر کزش اندیشهٔ نابود نیست

هر کوا از صدق دل صافی بود — خرقهٔ و لقمهٔ کافی بود

انکه در بند زیادت میشود — دور از اهل سعادت میشود

بندکان حق چون جان را باختند — اسب همت تا سریا تاختند

تا نبازی در ره حق آنچه هست — آنچه می باید کجا آید بدست

در بیان فضیلت سخاوت میکوید

در سخا کوش ای برادر سخا — تا بیابی از پس شدت رخا

باش پیوسته جوانمرد ای اخی — زانکه نبود دوزخی مرد سخی

در رخ مرد سخی نور و صفاست — زانکه در جنت قرین مصطفاست

اسخیا را در جهنم کار نیست — جای ممسک جز میان نار نیست

حق تعالی بر در جنت نوشت — این جای اسخیا باشد بهشت

کار اهل بخل را تلبیس دان — در جحیمش همدم ابلیس دان

هیچ ممسک نکذرد سوی بهشت — بلکه او را کی رسد بوی بهشت

انچه میخوانند مروی را سقر — اهل کبر و بخل را باشد مقر

ای پسر در مردمی مشهور باش — از بخیلی واز تکبر دور باش

با سخا باش و تواضع پیشه کیر — تا شود روی دلت بدر منیر

در بیان افعال شیطان

چار خصلت فعل شیطانی بود / داند اینها هر که رحمانی بود
عطسهٔ مردم چو بگذشت از یکی / باشد آن از فعل شیطان بی شکی
خون بینی نیز از شیطان بود / آنکه ظاهر دشمن انسان بود
خامیازه فعل شیطانست وقی / ای پسر ایمن مباش از مکروی

در صفت منافق

دور باش ای خواجه از اهل نفاق / در جهنم دان منافق را وثاق
سه علامت در منافق ظاهرست / زان سبب مقهور قهر قاهرست
وعدهای او همه باشد خلاف / قول او نبود بغیر از کذب و لاف
مومنان را کم رعایت میکند / هم امانت را خیانت میکند
نیست در وعده منافق را وفا / زان نباشد در رخش نور و صفا
تا نه پنداری منافق را امین / نیست بادا شرش از روی زمین
از منافق ای پسر پرهیز کن / تیغ را از بهر قتلش تیز کن
با منافق هر که همره میشود / منزل او در تک چه میشود

در صفت تقوی

سه علامت باشد اندر متقی / کی شود نسبت تقی را باشقی
برحذر باش ای تقی از یار بد / تا نبیند از تو او در کار بد
کم رود ذکر دروغش بر زبان / از طریق کذب باشد بر کران

از حلال پاک کم کیرند کام / تا نیفتند اهل تقوی در حرام

در بیان شکر نعما

هر کرا باشد سه خصلت در سرشت / باشد آنکس بی شک از اهل بهشت

شکر در نعما و صبر اندر بلا / میدهد آیینهٔ دل را جلا

هر که مستغفر بود اندر کناه / حق ز نار دوزخش دارد نکاه

هر که ترسد از اله خویشتن / خواهد او عذر کناه خویشتن

معصیت را هر که ترک وی کند / ایزدش از اهل رحمت می کند

ای پسر دایم باستغفار باش / وز بدان و مفسدان بیزار باش

در فضیلت صدقه میکوید

کر کنی خیری بدست خویش کن / خیر خود را وقف هر درویش کن

یک درم کانرا بدست خود دهند / به بود زان کز پی او صد دهند

کر ببخشی خود یکی خرمای تر / بهتر از بعد تو صد مثقال زر

هر که بخشیدی مکن با او رجوع / کو ز پا افتادهٔ از دست جوع

این بدان ماند که شخصی قی کند / باز میل خوردن آن قی کند

با پسر کر چیزکی بخشد پدر / میرسد کر باز کیرد از پسر

ای پسر با مال و زر شادی مجوی / آنچه کس را دادهٔ دیگر مکوی

شادیٔ دنیا سراسر غم بود / سود او را در عقب ماتم بود

امر لاتفرح ز دنیا گوش دار | جای شادی نیست دنیا هوش دار
شادمانانرا ندارد دوست حق | این سخن دارم ز استادان سبق
گر فرح داری ز فضل حق رواست | لیک از دنیا فرح جستن خطاست
ای پسر با محنت و غم خوی کن | روی دل را جانب دلجوی کن

در بیان نصایح

چون اندوه هست قوت بندگان | غم شود یاد فرح جویندگان
هر کرا نبود بدل اندیشهٔ | عاقبت بر پای بیند تیشهٔ
از چه موجودی بیندیش ای پسر | هر کسی دارد غم خویش ای پسر
کرد ایزد مر ترا از نیست هست | از برای آنکه باشی حق پرست
تا تو باشی بندهٔ معبود باش | با حیا و با سخا و جود باش
مگذران در خواب و خور ایام را | زنده دار از ذکر صبح و شام را
خواب کم کن اول روز ای پسر | نفس را خوردن میاموز ای پسر
آخر روزت نکو نبود منام | پیشتر از شام خواب آمد حرام
اهل حکمت دانی آید صواب | در میان آفتاب و سایه خواب
ای پسر هرگز مرو تنها سفر | باشدت رفتن سفر تنها خطر
دست را در رخ زدن شومست شوم | استماع علم کن ز اهل علوم
شب در آیینه نظر کردن خطاست | روز اگر بینی تو روی خود رواست

خانه کو تاریک و تنهایت بود   مونسی باید که نزدیکت بود
دست را کم زن تو در زیر زنخ   نزد اهل عقل سرد آمد چو یخ
چارپا را چونکه بینی در قطار   در میان شان نیایی زینهار
تا فزاید قدر و جاهت را خدا   روز و شب می باش دایم در دعا
تا شود عمرت زیاده در جهان   رو نکوی کن نکویی در جهان
تا نکاهد روزیت در روزکار   معصیت کم کن بعالم زینهار
هر که رود در فسق و عصیان کند   این زد اندر رزق او نقصان کند
کم شود روزی ز گفتار دروغ   در سخن کذاب را نبود فروغ
فاقه آرد خواب بسیار ای پسر   خواب کم کن باش بیدار ای پسر
هر که در شب خواب عریان میکند   در نصیب خویش نقصان میکند
بول عریان هم فقیر آورد   اندهٔ بسیار پیری آورد
در جنابت بد بود خوردن طعام   ناپسند است این بنزد خاص و عام
ریزهٔ نان را میفکن زیر پای   گر همی خواهی تو نعمت از خدای
شب مزن جاروب هرگز خانه در   خاک روبه هم منه در زیر در
گر بخوانی باب و مادر را بنام   نعمت حق بر تو میگیرد حرام
گر بهر چوبی کنی دندان خلال   بی نوا گردی و افتی در وبال
دست هرگز بخاک و گل مشوی   از برای دست شستن آب جوی

ای پسر در آستان در منشین | کم شود روزی ز کردار چنین
در خلا و جا کو طهارت میکنی | وقت خود را زانکه غارت میکنی
تکیه کم کن نیز بر پهلوی در | باش دایم از چنین خصلت بدر
جامه را در تن نشاید دوختن | باید از مردان ادب آموختن
گر بدامن پاک سازی روی خویش | روزیت کم گردد ای درویش بیش
ذیر دو بازو بیرون آی ز رد | زانکه رفتن را نیابی هیچ سود
نیک نبود گر کشی از دم چراغ | ره مده دود چراغ اندر دماغ
کم زن اندر ریش شانه مشترک | آنکه خاصان تو باشد خوشترک
انکدایان پاره های نان مخور | زانکه می آرد فقیری ای پسر
دور کن از خانه تار عنکبوت | باشد اندر ماندنش نقصان قوت
خرج را بیرون ز اندازه مکن | ریش خشک خویش را تازه مکن
دسترس گر باشدت تنگی مکن | چونکه رهواری چه لنگی مکن

در بیان فواید صبر

تا شوی در روزکار از صابران | رو مکن از دیدن سختی گران
گر ترش سازی تو رو و اندر بلا | خویش را از صابران مشمر هلا
در بلا وقتی که صابر نیستی | نزد اهل صدق شاکر نیستی
بی شکایت صبر تو باشد جمیل | با کسی کم کن شکایت از جمیل

کر نباشد فخری از درویشیت — کی با اهل فقر باشد خویشیت

کر همه جنبش بفرمان باشدت — حرمت از خدمت فراوان باشدت

بنده از خدمت بعقبی میرسد — لیکن از حرمت بمولی میرسد

حرمت در خدمت آرام دلست — هر که خدمت کرد مرد مقبلست

کر نکردی ای پسر کرد خلاف — آنکهی زیبد ترا در صبر لاف

کر همی داری فرح را انتظار — در بلا بنود بصبورت هیچ کار

در بیان تجرید و تفرید

کر صفا می بایدت تجرید شو — کر خرد داری ز اهل دید شو

ترك دعوی هست تجرید ای پسر — فهم کن معنی تفرید ای پسر

اصل تجریدت وداع شهوتست — بلکه کلی انقطاع لذتست

آن زمان کردی تو در تفرید طاق — کر دهی یکبار شهوت را طلاق

کر تو ببریدی ز موجودات امید — آنکه از تجرید کردی مستفید

اعتمادت چون همه بر حق بود — آن دمت تفرید جان مطلق بود

ترك دنیا کن برای آخرت — و ز بدن برکش لباس فاخرت

کر بیابی از سعادت این مقام — صاحب تجرید باشی والسلام

کو ز دنیا دست شوئی بهر حق — زانکه از تفرید کیرندت سبق

رو مجرد باش دایم فرد باش — تا بهر فرقی نشینی کرد فاش

کرد کبر و عجب خودرایی مکرد / قدر خود بشناس و هرجایی مکرد
هر که کرد کورهٔ انکشت کشت / جامه از دودش سیاه و زشت کشت
وانکه با عطار میکرد قریب / او همی یابد ز بوی خویش نصیب
همنشین صالحان باش ای پسر / هم از فاسقان باش ای پسر
جانب ظالم مکن میل ای عزیز / ور کنی کردد ازان خیل ای عزیز
روز اهل ظلم بکریز ای فقیر / تا نسوزی ز آتش تیز ای فقیر
صحبت ظالم بسیان اتشست / زانکه خلق آزار و تند سرکشت
از حضور صالحان صالح شوی / ور نشینی با بدان طالح شوی
هر که او با صالحان همدم شود / در حریم خاص حق محرم شود
ای پسر بکذار راه شرع را / اصل یابی کر بکیری فرع را
از شریعت کر نهی بیرون قدم / در ضلالت افتی و رنج و الم
هر که در راه ضلالت میرود / از جهالت تا بطالت میرود
حق طلب وز کار باطل دور باش / در سخاوت مردمی مشهور باش
هر که نکزیند صراط مستقیم / در عذاب آخرت ماند مقیم
در ره شیطان منه کام ای اخی / تا نکردی خوار بدنام ای اخی
هر که در راه حقیقت سالکست / روز و شب خائف ز قهر مالکست
بر خلاف نفس کن کار ای پسر / تا نیفتی خوار در نار سقر

در بیان آنکه دوستی را نشاید

دوست کو باشد زیانکار ای پسر — تو طمع زان دوست بردار ای پسر
هر که میگوید بدیهای تو فاش — دوست مشمارش بد و همدم مباش
دوستی هرگز مکن با باده خوار — از چنان کس خویشتن را دور دار
منعمی کو میکند منع زکات — دور از وی باش تا داری حیات
ای پسر از سودخواران دور باش — خصم ایشان شد خدای تو دور باش
دور شو زانکس که خواهد از تو سود — گر سر خود بر قدمهای تو سود
آنکه از مردم همی گیرد ربا — زینهار او را نگویی مرحبا
بر سر بالین بیماران گذر — زانکه هست این سنت خیر البشر
تا توانی تشنه را سیراب کن — در مجالس خدمت اصحاب کن
خاطر ایتام را دریاب نیز — تا ترا پیوسته حق دارد عزیز
چون گریان یتیمی ناگهان — عرش حق در جنبش آید آن زمان
چون یتیمی را کسی گریان کند — مالک اندر دوزخش بریان کند
آنکه خنداند یتیم خسته را — باز یابد جنت در بسته را
هر که اسرارت کند فاش ای پسر — از چنان کس دور می باش ای پسر
در جوانی دار پیران را عزیز — تا عزیز دیگران باشی تو نیز
بر ضعیفان گر ببخشایی رواست — کین ز سیرتهای خوب اولیاست

بر سر سیری مخور هرگز طعام	تا نمیرد در برت دل ای غلام
علت مردم ز پرخواری بود	خوردن پر تخم بیماری بود
راحتی نبود حسود شوم را	کاذب بدبخت را نبود وفا
هر منافق را تو دشمن دار باش	از وی و از فعل وی بیزار باش
توبهٔ بدخو کجا محکم بود	مر بخیلانرا مروت کم کند
تا شود دین تو صافی چون زلال	باش دایم طالب قوت حلال
وانکه باشد در تنی قوت حرام	در تن او دل همی گیرد ظلام

در بیان صلهٔ رحم

زود پرسیدن بر خویشان خویش	تا که گردد مدت عمر تو بیش
هر که گرداند ز خویشاوند رو	بی گمان نقصان پذیرد عمر او
هر که او ترک اقارب میکند	جسم خود قوت عقارب میکند
گرچه خویشان تو باشد از بدان	بدتر از قطع رحم چیزی مدان
هر که او از خویش خود بیگانه شد	نامش از روی بدی افسانه شد

زود پرسیدن

در بیان فتوت

چیست مردی ای پسر نیکو بدان	اولا ترسیدن از حق در نهان
چیست مردی ای پسر نیکی بدان	دیگر از ترسیدن حق در نهان
عذر خواهان مرد بیش از معصیت	باشدت طاعات بیش از معصیت

انکه کار نیک مردان میکند | با ضعیفان لطف و احسان میکند
هر که او باشد ز مردان خدا | باشد اندر تنگدستی با سخا
ای پسر در صحبت مردان درای | تا نظرها یابی از فضل خدای
هر که از مردان حق دارد نشان | نگذراند عیب دشمن بر زبان
چون نخواهد مرد خصمان را هلاک | از غم مردم شود اندوهناک
می نجوید مرد انصاف از کسی | گر رسد ظلم و جفا با او بسی
هر که پا اندر ره مردان نهاد | کی رود هرگز بدنبال مراد
ای پسر ترک مراد خویش گیر | وانگهی راه سلامت پیش گیر

در بیان فقر

فقر می دانی چه باشد ای پسر | با تو گویم گر نداری زان خبر
گرچه باشد بی نوا در زیر دلق | خویش را منعم نماید پیش خلق
گرسنه باشد ز سیری دم زند | دوستی با دشمنان خود کند
گرچه باشد لاغر و خوار و ضعیف | وقت طاعت کم نباشد از حریف
چون دلی پر دارد و دست تهی | می نماید در تراز و فربهی
ای پسر خود را بدرویشان سپار | تا نگه دارد ترا پروردگار
با فقیران هر که همدم میشود | در سرای خلد محرم میشود

در بیان انتباه از غفلت

از خدای خویشتن غافل مباش / غافلا اندر ره باطل مباش

جای گریه است این جهان در وی مخند / چشم عبرت برگشای و لب ببند

همچو مور از حرص هر سویی مرو / پند ناصح را بگوش جان شنو

ای پسر کودک نهٔ بازی مکن / کار با شیطان بانبازی مکن

نفس بد را در کنه یاری مده / عمر برباد از تبه کاری مده

هر کجا تهمت بود انجا مرو / راه حق را همچو نابینا مرو

دشمنی داری ازو ایمن مباش / زیر سقف بی ستون ساکن مباش

در ره فسق و هوا مرکب متاز / خویشتن را سخرهٔ شیطان مساز

چون سفر در پیش داری زاد گیر / عمر خود را سر بسر بر باد گیر

ای پسر اندیشه از اغلال کن / نفس بد را بالگد پامال کن

تا نسوزی ساز کاری پیشه کن / از عذاب و قهر حق اندیشه کن

جمله را چون هست از دنیا گذر / جای دنیا شادی نیست با چندین خطر

آتشی در پیش داری ای فقیر / هیچ خوفت نیست از نار سعیر

عقبه در راه هست و بارت بس گران / بگذر از بارت بسعی دیگران

داری اندر پیش روز رستخیز / از خدایت نیست امکان گریز

ای پسر راه شریعت پیش گیر / رهروی ترک هوای خویش گیر

ای برادر باش با فرمان حق / تا بیابی جنت رضوان حق

کردن از حکم خدای خود متاب / تا نمانی روز محشر در عذاب

تا بیابی در بهشت عدن جای / شفقتی بنمای با خلق خدای

تا دهندت جای در دار السلام / با فقیران روز و شب می ده طعام

شاد اگر داری درون خسته را / باز یابی جنت در بسته را

هرکه آرد این نصیحتها بجای / در دو عالم رحمتش بخشد خدای

ور نیارد این وصیت را بجای / دور ماند بی شکی او از خدای

یا الهی رحم کن بر ما همه / عفو کن جمله گناه ما همه

عاجزیم و جرمها کرده بسی / نیست ما را غیر تو دیگر کسی

گر بخوانی ور برانی بنده ایم / هرچه حکم تست از ان خرسنده ایم

رحمت حق باد بر روح کسی / کین نصایح را بخواند او بسی

هرکه خواند دعا طمع دارم

زانکه من بندهٔ گنه کارم

تحریرا فی ماه ذی

الحجه یوم [illegible]

سنه ۱۰۷۴

بیان اولین دریکسن ایکی قصیده نک حروف ابجدی حسابی اللی ایکی بودر

جمل و قرقه و ملین و زنجبیل و قرنفل و نیربا سیر و جدول و حروف جناح
١ ٢ ٣ ٤ ٥ ٦ ٧ ٨

حبا عاه حبت ینفذ بزر زیجانه بزر مور حبه سوده قرنباره کمون شمر لسان عصفور
٩ ١٠ ١١ ١٢ ١٣ ١٤ ١٥ ١٦ ١٧

قرح جوز تیب سنبل خلاء غراب زور مبه عنزه روت وعل ورب
١٨ ١٩ ٣٠ ٢١ ٢٢ ٢٣ ٢٤

وجمله عدد
٤٠

فالزوب لطوم خارج عن الدیوان

نصیحتدر سکا بندن برادر
نه اوقور سک ای محکم ایت اذبر
مفاعیلن مفاعیلن فعولن هزج بحریدر مسدس مقرردر

صفت اجابت

ح م ع س ق

٥١	٧	٥٠
٣٠	٥	٧
٣٠	۴	٣٠

از برای هر مشکل یا نشنه بود از برای باز در باکذارند

سوم

38

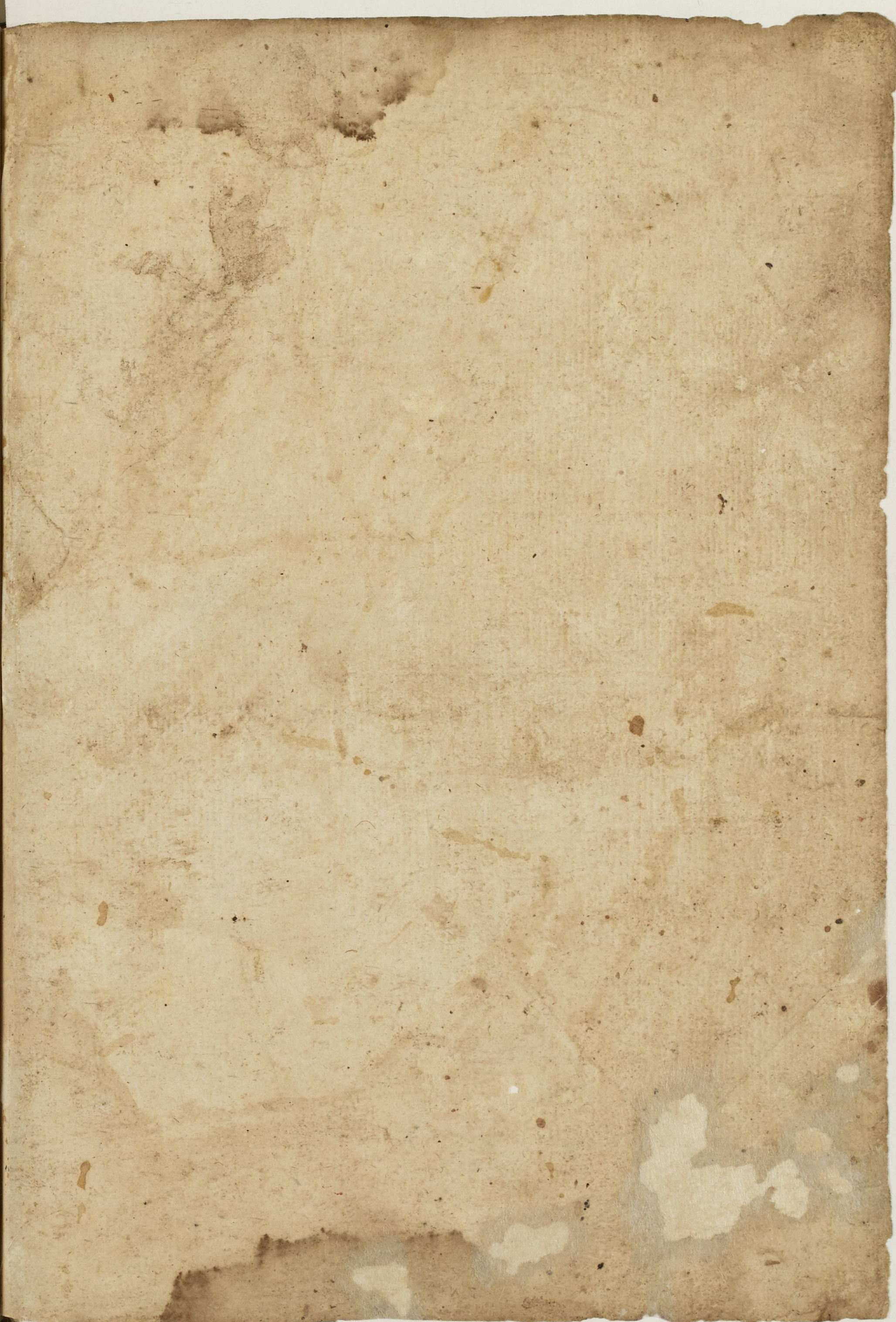
بنم افندم سلطانم حضرتلري

~~بنم افندم سلطا~~

بنم افندم

Bernard

Monsieur Bernar

Restauré par D. Des Fontaines
Nov. 2004
1655 €